

ანტონინა პერი

სასამართლო დამოუკიდებლობა სასამართლოს ანგარიშვალდებულებასთან მიმართებაში

საკონსტიტუციო სასამართლოებისთვის მოსამართლეთა შერჩევის მოდელები

შედარებითი ანალიზი

ნამუშევარი დაიბეჭდა *Comparative Law Review*-ს თანხმობით, სადაც ის პირველად გამოქვეყნდა 2012 წელს (Vol.3).

შინაარსი

შესავალი

- I. სამართლებრივი წყაროები
- II. მოსამართლეთა რაოდენობა
- III. პროფესიული მოთხოვნები და პროფესიული გამოცდილება
- IV. თანამდებობაზე ყოფნის ვადა
- V. მოსამართლეთა შერჩევაზე უფლებამოსილი ორგანოები
- VI. განსხვავებული და თანმხვედრი აზრები
- VII. დასკვნები

შესავალი

2006 წლის მარტში „ნიუ-იორკ თაიმსი“¹ იუწყებოდა, რომ ავღანელ მამაკაცს სასიკვდილო განაჩენი ემუქრებოდა სარწმუნოებისაგან განდგომის დანაშაულისათვის – იგი განუდგა ისლამს და ქრისტიანობა მიიღო. როგორც ცნობილი გახდა, ამერიკის შეერთებული შტატების სახელმწიფო მდივანმა მოუწოდა ავღანეთის პრეზიდენტს, მოეთხოვა ამ საქმეზე „ლმობიერი გადაწყვეტილებების“ მიღება, ხოლო ავღანეთის უზენაესი სასამართლოს თავმჯდომარემ გამონათბა თავისი განზრახვა, დაეცვა საკუთარი დამოუკიდებლობა და წინააღმდეგობა გაეწია ამ საქმეზე გადაწყვეტილების მიღებასთან დაკავშირებული ნებისმიერი ჩარევისათვის².

ჩვენი სასამართლო კულტურისათვის შეუძლებელია იმის გათვითცნობიერება, რომ ადამიანს შეიძლება დაემუქროს სასიკვდილო განაჩენი რელიგიასთან დაკავშირებული პირადი შეხედულების გამო. მაგრამ აბა რას ფიქრობთ მოსამართლეზე, რომელიც კანონის საფუძველზე გადაწყვეტილების დამოუკიდებლობას მოითხოვს ასეთ შემთხვევაში? სასამართლოს დამოუკიდებლობა ზოგადად ლიბერალური დემოკრატიის არსებით დამახასიათებელ თვისებად აღიქმება³, ანუ ჩვენ არ გვინდა, რომ მოსამართლეებმა განახორციელონ საკუთარი დამოუკიდებლობა კანონის განმარტებისას და გამოყენებისას? პასუხი ამ კითხვაზე არაერთგვაროვანია. დიახ, ჩვენ გვინდა, რომ მოსამართლეებმა ისარგებლონ დამოუკიდებლობით საქმეების განხილვისას, მაგრამ ისე, რომ ძალზე დამოუკიდებლებიც არ იყვნენ. მოსამართლე ნამდვილად უნდა იყოს ანგარიშვალდებულები საზოგადოების, განსაკუთრებით კი დემოკრატიული ინსტიტუტების წინაშე. სინამდვილეში, ვინაიდან სასამართლოების როლი მთელ მსოფლიოში გაიზარდა, ქვეყნების სულ უფრო მზარდი რაოდენობის წინაშე დგება ის პრობლემა, რომელსაც პროფესორი ალან პატერსონი მოკლედ აღწერს როგორც „სასამართლოს დამოუკიდებლობასა და სასამართლოს ანგარიშვალდებულებას შორის არსებული აშკარად დაუძლეველი დაძაბულობის პარადოქსულ სიტუაციას“⁴.

მართლაც, ამ ორი პრინციპის სათანადო ბალანსის დამყარება იშვიათად არის შესაძლებელი და ეს რამდენიმე კონტექსტშია აშკარა, განსაკუთრებით, თუ განვიხილავთ საკონსტიტუციო და უზენაესი სასამართლოების მოსამართლეთა შერჩევის მოდელებსა და პროცედურებს. ხშირად ის, თუ როგორ ხდება მოსამართლეთა სამუშაოდ აყვანა, არ არის მხოლოდ ადმინისტრაციული მოცემულობა, რომელიც ზეგავლენას ახდენს მხოლოდ სასამართლოს სოციალურ და პროფესიულ შემადგენლობაზე, იგი ასევე ის ელემენტია, რომელიც მოქმე-

¹ ა. ელიოტი, „ქაბულში, ტესტი შარიათზე“ (Elliott, A. “In Kabul, a Test for Shariah”) <http://www.nytimes.com/2006/03/26>.

² ჰ. კრიტერი, „კანონი უბრალოდ პოლიტიკის გაგრძელებაა სხვადასხვა საშუალებით: ამერიკელ მოსამართლეთა შერჩევა ოცდამეერთე საუკუნეში“ (Kritzer, H. “Law is the mere continuation of politics by different means: American judicial selection in the twenty-first century”), *DePaul Law Review*, (2007): 423.

³ პ. რასელი, „სასამართლოს დამოუკიდებლობის ზოგადი თეორიის მიმართულებით“, *სასამართლოს დამოუკიდებლობა დემოკრატიის ხანაში* (Russell, P. “Toward a General Theory of Judicial Independence”), *Judicial Independence in the Age of Democracy*. Eds. P. H. Russell and D. O’Brien. Charlottesville: University Press of Virginia, 2001: 1.

⁴ ა. პატერსონი, „მოსამართლეთა დანიშვნის შოტლანდიური საბჭო: ახალი ღვინო ძველ ბოთლებში?“ *მოსამართლეთა დანიშვნა სასამართლოს ძალაუფლების ეპოქაში: კრიტიკული პერსპექტივები მსოფლიოს მასშტაბით* (Paterson, A. “The Scottish Judicial Appointment Board: New Wine in Old Bottles?”) *Appointing Judges in an Age of Judicial Power: critical perspectives from around the world*. Eds. P. Russell and K. Malleson. Toronto, Buffalo: University of Toronto Press, 2006.

დებს იმ ურთიერთობებზეც, რომლებსაც სასამართლო სისტემა ამყარებს სხვა პოლიტიკურ მოთამაშებთან, უპირველეს ყოვლისა, ხალხთან და პოლიტიკურ ინსტიტუციებთან. როგორც ჰერბერტ კრიცერი აშშ-თან დაკავშირებით აღნიშნა: „ჩვენ ფუნდამენტური წინააღმდეგობა გვაქვს სამართლის როლზე პოლიტიკაში და პოლიტიკის როლზე სამართალში და ეს ცხადი ხდება ჩვენი ამბივალენტური დამოკიდებულებით იმისადმი, თუ რა სახით ვარჩევთ და ვასაქმებთ მოსამართლეებს“⁵.

ჩვეულებრივ, როდესაც უზენაეს და საკონსტიტუციო სასამართლოებზე ვლაპარაკობთ, ჩვენ ვეხებით სასამართლოს მიერ საქმეების განხილვის პრაქტიკას და იშვიათად შევისწავლით სასამართლოების სტრუქტურას და იმას, თუ რა სახით შეუძლია ამ სტრუქტურას ზემოქმედების მოხდენა მათ ფუნქციონირებაზე. სინამდვილეში საკონსტიტუციო სასამართლოს მოსამართლეთა შერჩევის პროცედურები შეიცავს ნორმებს, რომლებიც მნიშვნელოვანი ფასეულობების მატარებელია, ფასეულობებისა, რომლებსაც შესწევთ უნარი, ზეგავლენა მოახდინონ სასამართლოთა სტატუსზე და როლზეც საკონსტიტუციო წყობაში. ამის შედეგი ის არის, რომ მოსამართლეთა შერჩევის პროცესი არ არის ნეიტრალური პროცედურა: ნორმები, რომლებიც მოსამართლეთა შერჩევას ეხება, ისევე, როგორც სისტემის ყველა პოზიტიური ნორმა, ფასეულობის მატარებელია. როგორც უ.ჰ.ჰ. უაილერი აღნიშნა: „ნათელია, რომ არ არსებობს ნეიტრალური მდგომარეობა ორ ვარიანტს შორის“⁶. მოსამართლეთა შერჩევის მეთოდი ფესვგადგმულია უფრო ფართო კონტექსტში, რომელიც მოიცავს სხვადასხვა პირს, ჯგუფსა და პოლიტიკურ ინსტიტუციას, რომლებსაც ზემოქმედების მოხდენა შეუძლიათ სასამართლოს დამოუკიდებლობაზე. მართლაც, ეკონომიკაში მოსამართლეთა შერჩევა განისაზღვრებოდა როგორც „ენდოგენური“ ცვლადი, ანუ ცვლადი, რომელიც სხვა ცვლადების ფუნქციას წარმოადგენს.

ამ ნაშრომში მოცემულია კარგად ცნობილი ხუთი ქვეყნის საკონსტიტუციო სასამართლოების მოსამართლეთა შერჩევის პროცედურების შედარებითი ანალიზი. სამი მათგანი (საფრანგეთი, იტალია და გერმანია) მისდევს სამოქალაქო სამართლის ტრადიციებს, ორი კი (ამერიკის შეერთებული შტატები და გაერთიანებული სამეფო) – საერთო სამართლისას. ჩვენ გვინდა ვისაუბროთ იმ ქვეყნების „შერჩეულ ჯგუფზე“, რომელთა გამოცდილებაზე დაყრდნობით გაგვიადვილდება სასამართლოს დამოუკიდებლობასა და მოსამართლეთა ანგარიშვალდებულებას შორის ურთიერთკავშირის გაანალიზება.

მსოფლიოს ქვეყნების უმრავლესობა საკონსტიტუციო სასამართლოს მოსამართლეებს პოლიტიკური პროცედურების მეშვეობით ირჩევს, თუმცა არც ერთი მათგანი არ მისდევს „პირდაპირ“ დემოკრატიულ მოდელს⁷. სინამდვილეში ისინი, ჩვეულებრივ, ირჩევენ შუალედურ მოდელს, რომლებიც არსებითად ასახავენ ერთ-ერთს შემდეგი პრინციპებიდან: დამოუკიდებლობა და ანგარიშვალდებულება. ამ ორი პრინციპის შინაარსი თითქოს ნათელია,

⁵ ჰ. კრიცერი, „კანონი უბრალოდ პოლიტიკის გავრძელებაა სხვადასხვა საშუალებით: ამერიკელ მოსამართლეთა შერჩევა ოცდამეერთე საუკუნეში“ (Kritzer, H. “Law is the mere continuation of politics by different means: American judicial selection in the twenty-first century”), ციტ., 423.

⁶ უ.ჰ.ჰ. უაილერი *Un'Europa cristiana, Un saggio esplorativo*. Milano: Giuffrè, 2003: 68.

⁷ მაგალითად, მოსამართლეთა შერჩევის პროცედურები, როდესაც მოსამართლეებს პირდაპირ ხალხი ირჩევს.

მაგრამ ეს ასე არ არის. ერთი მხრივ, მნიშვნელოვანია იმის გათვალისწინება, რომ, როდესაც „სასამართლოს დამოუკიდებლობაზე“ ვლაპარაკობთ, ჩვენ ვგულისხმობთ როგორც გარე, ისე შიდა დამოუკიდებლობას. როგორც ეს ყველასათვის ცნობილია, პირველი ეხება მოსამართლეთა დამოუკიდებლობას სხვა საკონსტიტუციო ძალაუფლებისგან, ხოლო მეორე მოსამართლეთა დამოუკიდებლობას სხვა მოსამართლეებისგან. მეორე მხრივ, როდესაც „სასამართლოს ანგარიშვალდებულებას“ ეხება საქმე, უნდა გავითვალისწინოთ, რომ ეს განსხვავდება მოსამართლეთა „პასუხისმგებლობისგან“. უკანასკნელი, ჩვეულებრივ, ნორმების დარღვევიდან წამოიჭრება ხოლმე (განსაკუთრებით დავალიანების ან გადასახდელების დაკმაყოფილებასთან დაკავშირებით). იგი სრულიად საზიაროა და ყოველთვის საბოლოო არ არის. ამის საწინააღმდეგოდ, ანგარიშვალდებულების გაზიარება შეუძლებელია და იგი გარკვეული სახით ზემოქმედებას ახდენს ეთიკასა და მმართველობაზე (ამ მიზეზის გამო მას ხშირად „საბოლოო პასუხისმგებლობას“ უწოდებენ). დაბოლოს, ანგარიშვალდებულება გულისხმობს „ანგარიშის ჩაბარების ურთიერთობას“ ადამიანებს შორის: ამ კონტექსტში მოსამართლე ანგარიშვალდებული უნდა იყოს არა მარტო წერილობითი ნორმების საფუძველზე, არამედ ადამიანების საზოგადოების და, შესაბამისად, დემოკრატიული ინსტიტუტების მიმართაც.

ამ ორ პრინციპს – დამოუკიდებლობას და ანგარიშვალდებულებას, ჩვეულებრივ, დამხმარე ფუნქცია აკისრია. მათ მისდევენ მათი უნარის გამო – ლეგიტიმურობა შესძინონ სასამართლოებს. თუმცა ხშირად ხდება, რომ სასამართლოების ლეგიტიმურობის საყრდენების ნაცვლად ისინი „აბსოლუტურ“ პრინციპებად იქცევა ხოლმე. სასამართლოს დამოუკიდებლობასთან დაკავშირებით რისკს წარმოადგენს სასამართლოს ზედმეტად დაშორება პოლიტიკური კონტექსტიდან და პოლიტიკური ინსტიტუტებისგან, და პირიქით, ანგარიშვალდებულებასთან დაკავშირებული რისკია სასამართლოს ზედმეტი პოლიტიზირება (და, შესაბამისად, პოლიტიკური პარტიების ზემოქმედებისთვის მისი დაქვემდებარების გაადვილება). ამგვარი სიტუაციები ხშირად განაპირობებს პოლიტიკურ კრიზისს და ინსტიტუციურ ანტაგონიზმს.

ამ ნაშრომში გთავაზობთ ისეთი ინსტრუმენტების დადგენას, რომლებიც იძლევა ინსტიტუციურ კრიზისთან გამკლავების შესაძლებლობას, რომელიც ხშირად გამოწვეულია ასეთი აბსოლუტიზმებით საკონსტიტუციო სასამართლოების შემადგენლობისა და მათ წევრთა შერჩევის წესებში. ჩვენი აზრით, ამ წესებმა შეიძლება არსებითი როლი ითამაშონ სასამართლოების ლეგიტიმურობის გაზრდაში, განსაკუთრებით სხვა საკონსტიტუციო უწყებებთან მიმართებაში. ამ მიზეზების გამო აუცილებელია, საგულდაგულოდ გაანალიზდეს შემდეგი ექვსი ელემენტი: *სამართლებრივი წყაროები და გამჭვირვალობა* მოსამართლეთა შერჩევისას, *მოსამართლეთა რაოდენობა, პროფესიული მოთხოვნები და მოსამართლეთა პროფესიული გამოცდილება*, *თანამდებობაზე ყოფნის ხანგრძლივობა*, *მოსამართლეთა დანიშვნაზე უფლებამოსილი ორგანოები*, *განსხვავებული და თანმხვედრი აზრები*.

ყველა ქვეყანაში, რომელთა სისტემების ანალიზსაც გთავაზობთ, აღნიშნული ელემენტების სრულად გათვალისწინება მოგვცემს ფუნდამენტურ ინფორმაციას საკონსტიტუციო სამართალსა და მმართველობის ფორმას შორის ურთიერთკავშირის გასაგებად.

I. სამართლებრივი წყაროები

თითოეულ ქვეყანაში, რომელთაც ქვემოთ განვიხილავთ, საკონსტიტუციო და უზენაესი სასამართლოების მოსამართლეთა შერჩევის პროცედურები ძირითადი კანონმდებლობით არის განსაზღვრული: ეს არის კონსტიტუციები ან კონსტიტუციის რანგის აქტები. ამგვარ მიდგომას მნიშვნელობა ენიჭება და იგი შეესაბამება ამ სასამართლოების კონკრეტულ სტატუსს: სასამართლოთა სტრუქტურა ასახავს იმ „ჰიბრიდულ – მართლმსაჯულებას და პოლიტიკას შორის – როლს“⁸, რომელსაც ყველა ეს სასამართლო ასრულებს. ამ სფეროში რობერტ დალმა⁹, ერთ-ერთმა ყველაზე პოპულარულმა ამერიკელმა მეცნიერმა პოლიტიკის სფეროში, აღნიშნა, რომ „უზენაესი სასამართლოს განხილვა მხოლოდ სამართლებრივ ინსტიტუციად ამერიკის პოლიტიკურ სისტემაში მისი მნიშვნელობისა და როლის დაკნინებას ნიშნავს“¹⁰. შესაძლოა, იმავე მიზეზების გამო, ევროპის ქვეყნების კონსტიტუციათა შემქმნელმა არჩია მოსამართლეთა შერჩევის ისეთი პროცედურები, რომლებიც მხედველობაში იღებენ ბალანსს პოლიტიკურ ძალებს შორის (რაც ინსტიტუციური კომპრომისის ნათელი მაგალითია) და რომელთაც საკონსტიტუციო ლეგიტიმურობაც აქვთ.

შესაბამისად, საფრანგეთში, როგორც ვიცით, საკონსტიტუციო საბჭოს შემადგენლობას არეგულირებს საფრანგეთის კონსტიტუციის 56-ე მუხლი¹¹. ამ ნორმის თანახმად, საკონსტიტუციო საბჭო შედგება ცხრა ჩვეულებრივი და რამდენიმე *ex officio* წევრისაგან, რომელთა რაოდენობა შეესაბამება რესპუბლიკის ყოფილი პრეზიდენტების რაოდენობას¹². მხოლოდ ამ უკანასკნელ მოსამართლეებს უკავიათ თანამდებობა სიცოცხლის ბოლომდე¹³, მაშინ, როდესაც საკონსტიტუციო საბჭოს ჩვეულებრივი წევრები თანამდებობაზე ცხრა წლის ვადით ინიშნებიან და ამ ვადის განახლება არ ხდება.

⁸ ი. მენი, „მთავრობა და პოლიტიკა დასავლეთ ევროპაში“ (Meny, Y. *Government and Politics in Western Europe*). Oxford: Oxford University Press, 1990: 299.

⁹ რობერტ ალან დალი (დაბ. 1915 წლის 17 დეკემბერს), არის იელის უნივერსიტეტის პოლიტიკური მეცნიერების გადამდგარი ნამდვილი პროფესორი. სწორედ იელის უნივერსიტეტში მოიპოვა მან 1940 წელს დოქტორის ხარისხი პოლიტიკურ მეცნიერებაში. იგი იყო ამერიკის პოლიტიკური მეცნიერების ასოციაციის პრეზიდენტი და ერთ-ერთი ყველაზე გამორჩეული მეცნიერი, ვინც ამ სფეროში დღეს მუშაობს. დაღს ხშირად უწოდებენ ამერიკის პოლიტიკური მეცნიერების „დეკანს“. მან ეს ტიტული მოიპოვა ნაყოფიერი წერის და იმ ფაქტის გამო, რომ ბევრი პოლიტიკური მეცნიერი ჰყავს აღზრდილი.

¹⁰ რ. დალი, „გადაწყვეტილებების მიღება დემოკრატიულ ქვეყანაში: უზენაესი სასამართლო როგორც ეროვნული პოლიტიკის განმსაზღვრელი“ (Dahl, R. “Decision-Making in a democracy: the Supreme Court as national policy-maker.”) *Emory L. J.* 50 (2001): 582.

¹¹ საფრანგეთის კონსტიტუციის 56-ე მუხლი. „საკონსტიტუციო საბჭოში შევა ცხრა წევრი, რომლებიც თანამდებობაზე ცხრა წლის ვადით ინიშნებიან და ამ ვადის განახლება არ ხდება. საკონსტიტუციო საბჭოს წევრთა ერთი მესამედის განახლება ყოველ სამ წელიწადში მოხდება. სამ წევრს ნიშნავს რესპუბლიკის პრეზიდენტი, სამს – ნაციონალური ასამბლეის პრეზიდენტი და კიდევ სამს – სენატის თავმჯდომარე.

გარდა ზემოხსენებული ცხრა წევრისა, რესპუბლიკის ყოფილი პრეზიდენტები იქნებიან საკონსტიტუციო საბჭოს *ex officio* წევრები სიცოცხლის ბოლომდე.

თავმჯდომარეს დანიშნავს რესპუბლიკის პრეზიდენტი. ხმათა თანაბარი რაოდენობის შემთხვევაში თავმჯდომარეს ექნება გადაწყვეტი ხმის უფლება“.

¹² თუმცა მხოლოდ ყოფილმა პრეზიდენტებმა ორიოლმა და კოტიმ ისარგებლეს ამ შესაძლებლობით. არც ერთ მათ შემდგომ პრეზიდენტს იგი არ გამოუყენებია.

¹³ თუმცა მხოლოდ ყოფილმა პრეზიდენტებმა ორიოლმა და კოტიმ ისარგებლეს ამ შესაძლებლობით. არც ერთ მათ შემდგომ პრეზიდენტს იგი არ გამოუყენებია.

იტალიის კონსტიტუციის¹⁴ 135-ე მუხლი ადგენს, რომ *Corte Costituzionale* უნდა შედგებოდეს თხუთმეტი წევრისაგან და ხუთ-ხუთი წევრის დანიშვნის უფლებამოსილებას ანიჭებს იტალიის პარლამენტს ერთობლივ სხდომაზე, რესპუბლიკის პრეზიდენტს და ჩვეულებრივ და ადმინისტრაციულ უზენაეს სასამართლოებს.

აშშ-ის კონსტიტუციით, უზენაესი სასამართლოს წევრთა შერჩევის პროცესი იმართება ერთადერთი სამართლებრივი ნორმით¹⁵. ეს ნორმა შეტანილია აშშ-ის კონსტიტუციის მე-2 კარის II მუხლში, რომელიც ამბობს:

„სენატის კონსულტაციით და თანხმობით, პრეზიდენტი დანიშნავს უზენაესი სასამართლოს [...] მოსამართლეს“. ცხრა მოსამართლე თანამდებობაზე „სამუდამოდ“ დარჩება¹⁶, ანუ ეს ნიშნავს, რომ მოსამართლეები მთელი ცხოვრების განმავლობაში დაიკავებენ ამ თანამდებობას, თუ თავად არ მოისურვებენ გადადგომას ან პენსიაზე გასვლას.

განსხვავებული სიტუაციაა გერმანიასა და გაერთიანებულ სამეფოში. გერმანიის ფედერალური საკონსტიტუციო სასამართლოს (*Bunderversfassungsgericht*, შემდგომში *BVerfGG*) შემადგენლობასთან და ფუნქციებთან დაკავშირებული ოფიციალური პროცედურა ჩამოყალიბებულია ძირითად კანონში, 93-ე და მე-100 მუხლებში (ფუნქციები), 94-ე მუხლში (შემადგენლობა) და საკონსტიტუციო სასამართლოს შესახებ კანონის მე-3, მე-4, მე-5, მე-6, მე-7, მე-8, მე-9 და მე-10 ნაწილებში, ასევე ჩვეულებრივ კანონებში. მხოლოდ ძირითად კანონშია ნათქვამი, რომ „ფედერალური საკონსტიტუციო სასამართლოს წევრთა რაოდენობის ნახევარი არჩეული იქნება ბუნდესტაგის, ხოლო ნახევარი – ბუნდესტრატის მიერ“. ჩვენ ვხედავთ, რომ ძირითადი კანონი არ ადგენს სასამართლოს წევრთა რაოდენობას – ეს რაოდენობა დადგენილია ჩვეულებრივი კანონით, რომელიც ასევე განსაზღვრავს ბუნდესტაგის და ბუნდესტრატის მიერ დანიშვნის ყველა დეტალს.

¹⁴ 135-ე მუხლი. საკონსტიტუციო სასამართლოში შვეა თხუთმეტი წევრი. მესამედს ნიშნავს რესპუბლიკის პრეზიდენტი, მესამედს - პარლამენტი ერთობლივ სხდომაზე და მესამედს - ჩვეულებრივი და ადმინისტრაციული უზენაესი სასამართლოები. საკონსტიტუციო სასამართლოს მოსამართლეები აირჩევიან ჩვეულებრივ და ადმინისტრაციულ უმაღლეს სასამართლოთა მოსამართლეებს, მათ შორის გადამდგარ მოსამართლეებს შორის, ასევე უნივერსიტეტების იურისპრუდენციის პროფესორებს და სულ მცირე ოცი წლის საშუალო გამოცდილების მქონე იურისტებს შორის. საკონსტიტუციო სასამართლოს მოსამართლეები დაინიშნებიან ცხრა წლით. ამ ვადის ათვლა თითოეულ შემთხვევაში დაიწყება მოსამართლის მიერ ფიცის დადების დღიდან. ეს მოსამართლეები ხელახლა არ ინიშნებიან.

საკონსტიტუციო სასამართლოს მოსამართლის თანამდებობაზე ყოფნის ვადის ამოწურვისას მოსამართლე ტოვებს თანამდებობას და წყვეტს თავისი ფუნქციების შესრულებას.

სასამართლო, კანონმდებლობით დადგენილი წესების შესაბამისად, თავისი წევრებიდან აირჩევს თავმჯდომარეს, რომელიც თანამდებობას დაიკავებს სამი წლის განმავლობაში. მისი ხელახლა არჩევა შესაძლებელია, მხოლოდ ნებისმიერ შემთხვევაში დაცული უნდა იყოს საკონსტიტუციო სასამართლოს მოსამართლეთა თანამდებობაზე ყოფნის ვადა.

საკონსტიტუციო სასამართლოს მოსამართლის თანამდებობა შეუთავსებელია პარლამენტის, რეგიონული საბჭოს წევრობასთან, იურისტის პრაქტიკასთან და კანონით დადგენილ ნებისმიერ დანიშვნასა და თანამდებობასთან.

რესპუბლიკის პრეზიდენტის წინააღმდეგ იმპიჩმენტის პროცედურების შემთხვევაში, გარდა სასამართლოს ჩვეულებრივი მოსამართლეებისა, აუცილებელია თექვსმეტი წევრის არსებობა, რომლებიც აირჩევიან კენჭისყრით იმ მოქალაქეთა სიიდან, რომელთაც აქვთ აუცილებელი კვალიფიკაცია სენატში ასარჩევად. ამ სიას პარლამენტი ამზადებს ცხრა წელიწადში ერთხელ კენჭისყრის გზით და ამისათვის იყენებს ჩვეულებრივი მოსამართლეების დანიშვნისას მოქმედ პროცედურებს..

¹⁵ დ. გოლდბერგი და მ. კოზლოვსკი, „ამერიკის შეერთებული შტატების უზენაესი სასამართლოს მოსამართლეების შერჩევის პოლიტიკა“ (Goldberg, D. and Kozlowsky, M. “The Politics of Choosing United States Supreme Court Justices”) *Brennan Center for Justice at NYU School of Law* (2009): 6.

¹⁶ აშშ-ის კონსტიტუცია, მუხლი III, ნაწილი 8, § 1.

მოსამართლეთა შერჩევის პროცედურები ამჟამად გაერთიანებულ სამეფოშიც დეტალურად არის განსაზღვრული: აქტი 2005 წლის საკონსტიტუციო რეფორმის შესახებ, რომელიც მიზნად ისახავს სასამართლოს დამოუკიდებლობის უზრუნველყოფას, ცდილობს უკიდურესად გამჭვირვალე სისტემის ჩამოყალიბებას. შესაბამისად, საკონსტიტუციო რეფორმის შესახებ აქტის III კარი ძალზე დაწვრილებით არეგულირებს მოსამართლეთა დანიშვნის პროცედურას.

ეს მოკლე მიმოხილვა გვიჩვენებს, რომ ოფიციალური დანიშვნის მექანიზმები მუდამ საკონსტიტუციო ნორმებით რეგულირდება. ამას, როგორც ჩანს, ორი მიზეზი აქვს: ერთი მხრივ, კონსტიტუცია ხაზს უსვამს ამ სასამართლოების კონკრეტულ სტატუსს და, მეორე მხრივ, მიზნად არის დასახული კონსტიტუციის მეშვეობით მნიშვნელოვანი ინსტიტუციური შეთანხმების ლეგიტიმაცია.

თუმცა, თუ ოფიციალური დანიშვნის მექანიზმები მუდამ რეგულირდება, მოსამართლეთა შერჩევის რეალური პროცესი ყოველთვის ასე არ ხდება. ჩვეულებრივ, ეს პროცესი იმართება არაფორმალური ტრადიციებით, რომლებიც არ არის საყოველთაოდ ცნობილი და ადვილად ამოსაცნობი. ნებისმიერ შემთხვევაში, გამჭვირვალობის ამ ნაკლებობის ხარისხი განსხვავებულია: ის მინიმალურია გერმანიაში და გაერთიანებულ სამეფოში, სადაც, როგორც აღვნიშნეთ, ჩვეულებრივი კანონებით ან იმავე საკონსტიტუციო კანონით მიღწეულია გარკვეული დეტალიზაცია. ის უფრო მაღალია ამერიკის შეერთებულ შტატებში, სადაც „დაუწერელ პროცედურებს“ ფუნდამენტური როლი აკისრია. მაგრამ მხედველობაში უნდა იქნეს მიღებული, რომ არაფორმალური ამერიკული პროცედურები მთლიანად დაბალანსებულია მაღალი დონის საჯაროობით და როგორც ინსტიტუციური, ისე არაინსტიტუციური ორგანოების ზოგადი ჩართულობით (გაიხსენეთ საჯარო მოსმენები სენატში, ამერიკელ ადვოკატთა ასოციაციისა და ინტერესთა ჯგუფების ჩართულობა). ეს ელემენტები სრულებით არ არსებობს საფრანგეთსა და იტალიაში, სადაც მცირე მოცულობის ოფიციალური რეგულირება არ ბალანსდება საკმარისი ხარისხის გამჭვირვალობითა და საზოგადოების ჩართულობით.

II. მოსამართლეთა რაოდენობა

მნიშვნელოვანი საკითხები იჩენს თავს მოსამართლეთა რაოდენობის გაანალიზებისას. თუ იტალიასა და გერმანიაში დიდი სასამართლოები აქვთ, რომლებიც შედგება, შესაბამისად, 15 და 16 მოსამართლისგან, საფრანგეთსა და აშშ-ში უფრო მომცრო სასამართლოებია, ცხრა მოსამართლის შემადგენლობით. შუაშია გაერთიანებული სამეფოს უზენაესი სასამართლო, რომელიც, საკონსტიტუციო რეფორმის შესახებ აქტის 23-ე მუხლის თანახმად, 12 მოსამართლისგან შედგება.

დიდი თუ მცირე ზომის სასამართლოების არსებობა მნიშვნელოვან ზეგავლენას ახდენს სასამართლოთა ფუნქციონირებაზე. ჩვეულებრივ, სასამართლოს გადაწყვეტილებათა უფრო

მაღალი ხარისხის გონივრულობის უზრუნველსაყოფად უფრო დიდი ზომის სასამართლოები იქმნება. ეს თვისება მოითხოვება სასამართლოებისთვის, რომლებიც საკონსტიტუციო სისტემაში წონასწორობის გუშაგებად აღიქმებიან (და სწორედ ეს ვითარებაა იტალიასა და გერმანიაში, სადაც საკონსტიტუციო სასამართლოებს ოფიციალურად აქვთ დაკისრებული ასეთი გარანტიის როლი).

მეორე მხრივ, მცირე ზომის სასამართლოების შემთხვევაში, საფრთხეს წარმოადგენს ის, რომ მათ შეუძლიათ ისეთი გადაწყვეტილებების გამოტანა, რომლებსაც ნაწილობრივი ხასიათი აქვთ და რომლებსაც მთელი შემადგენლობა არ იზიარებს. მცირე ზომის სასამართლოში უფრო ადვილია პოლიტიკურ და იდეოლოგიურ პოზიციებზე ყურადღების გამახვილება. ამ მხრივ, სასარგებლო იქნება აშშ-ის უზენაესი სასამართლოს გამოცდილების გახსენება – აქ იდეოლოგიური განწყობები თვალსაჩინოა.

III. პროფესიული მოთხოვნები და პროფესიული გამოცდილება

საკონსტიტუციო სასამართლოებისთვის მოსამართლეთა შერჩევის პროცედურებთან დაკავშირებული ფასეულობების კიდევ ერთი მნიშვნელოვანი ინდიკატორია მაღალი პროფესიული სტანდარტების მოთხოვნა. მართლაც, ცხადია, რომ, როდესაც ძალზე დეტალურად არის განსაზღვრული პროფესიული მოთხოვნები, ნაკლები ხარისხით იქნება „დისკრეცია“ მოსამართლეთა დანიშვნისას (შესაბამისად, უფრო მაღალი ხარისხის სასამართლო დამოუკიდებლობას მივიღებთ). უწყება (ხშირად პოლიტიკური), რომელსაც მინიჭებული აქვს მოსამართლეთა დანიშვნის უფლებამოსილება, კანდიდატს შეარჩევს არა სუბიექტური ან იდეოლოგიური კრიტერიუმების მიხედვით, არამედ ობიექტურ, მკაცრად განსაზღვრულ კრიტერიუმებზე დაყრდნობით (რომლებშიც არ ექნება ადგილი პოლიტიკური ნიშნით შეფასებას), რომლებიც დამსახურებას გაითვალისწინებს. გარდა ამისა, საკონსტიტუციო სასამართლო, რომლის შემადგენლობაშიც მხოლოდ პროფესიონალები შედიან, გაატარებს იურიდიული კულტურისათვის ტიპურ *modus operandi*-ს.

ასეთი სიტუაციაა იტალიაში, გერმანიაში და საკონსტიტუციო რეფორმის შესახებ აქტის გატარების შემდეგ გაერთიანებულ სამეფოშიც. პირველ ორ ქვეყანაში ზუსტი პროფესიული მოთხოვნებია დაწესებული საკონსტიტუციო სასამართლოს მოსამართლედ დანიშვნისათვის. იტალიის კონსტიტუციის 135-ე მუხლის მე-2 პუნქტი ადგენს: „საკონსტიტუციო სასამართლოს მოსამართლეები აირჩევიან ჩვეულებრივ და ადმინისტრაციულ უმაღლეს სასამართლოთა მოსამართლეებს, მათ შორის გადამდგარ მოსამართლეებს შორის, ასევე უნივერსიტეტების იურისპრუდენციის პროფესორებს და, სულ მცირე, ოცი წლის სამუშაო გამოცდილების მქონე იურისტებს შორის“. შესაბამისად, იტალიის საკონსტიტუციო სასამართლოში სამი პროფესიული კატეგორიაა წარმოდგენილი: აკადემიური წრეების, სასამართლო სისტემის

წარმომადგენლები და იურისტები. თუმცა კანონმდებლობაში ორი საერთო კრიტერიუმია დადგენილი: სამსახურის ხანგრძლივობა და ხარისხი იურისპრუდენციაში.

გერმანიის ძირითადი კანონი აცხადებს, რომ ბუნდესტაგი და ბუნდესტრატი შეარჩევენ, სულ მცირე, სამ-სამ პროფესიონალ მოსამართლეს, რომლებსაც სამი წელი ნამუშევარი უნდა ჰქონდეთ მოსამართლეებად ფედერალურ უზენაეს სასამართლოში (ასე რომ, მთლიანობაში, პროფესიონალ მოსამართლეთა შეფარდება დანარჩენებთან უნდა იყოს ექვსი თექვსმეტთან). დანარჩენი მოსამართლეები არიან არაპროფესიონალი იურისტები, თუმცა კანონი ითვალისწინებს, რომ არაპროფესიონალი მოსამართლეები კვალიფიციურნი უნდა იყვნენ სასამართლო კარიერისათვის (პრაქტიკაში ეს გულისხმობს მეორე საჯარო გამოცდის გავლას მაღალი ქულებით; ამ გამოცდის გავლა სავალდებულოა ყველა იურიდიულ პროფესიაში სამუშაოდ) და ამ გზით განამტკიცონ სასამართლოს სამართლებრივი ხასიათი.

დაბოლოს, საკონსტიტუციო რეფორმის შესახებ აქტი აწესებს რამდენიმე მოთხოვნას გაერთიანებული სამეფოს უზენაეს სასამართლოში დასანიშნად: მაგალითად, კანდიდატს ნამუშევარი უნდა ჰქონდეს მაღალ თანამდებობაზე სასამართლო სისტემაში სულ მცირე 2 წლის განმავლობაში ან იგი უნდა ყოფილიყო კვალიფიცირებული პრაქტიკოსი სულ მცირე 15 წლის განმავლობაში (25-ე მუხლი).

აღნიშნული წესებისა და პრინციპების შესასაბამისად, ქვემოთ მოცემული მონაცემები მნიშვნელოვან ფაქტებს გვიჩვენებს: მართლაც, 1-ელ, მე-2 და მე-5 ცხრილებში ჩვენ შეგვიძლია დავინახოთ, რომ იტალიელ, გერმანელ თუ ბრიტანელ მოსამართლეთა უმეტესობა იყო ჩვეულებრივი თუ ადმინისტრაციული მოსამართლე, ანუ არ იყო ჩართული პოლიტიკაში. ვითარება განსხვავებულია საფრანგეთში, სადაც (იხ. მე-4 ცხრილი) სასამართლოს წევრთა უმეტესობას აქვს საჯარო მოხელედ მუშაობის პროფესიული გამოცდილება და, მეტიც, სადაც ექვსს, ცხრა მოსამართლიდან, პოლიტიკური წარსული აქვს აღმასრულებელ ან საკანონმდებლო ხელისუფლებაში. ცხადია, კონკრეტული კვალიფიკაციის ნაკლებობა მოსამართლედ დასანიშნად (და არა მარტო ხარისხი იურისპრუდენციაში)¹⁷ შესაბამის ზეგავლენას ახდენს სასამართლოს შემადგენლობაზე და, რა თქმა უნდა, ეს მონაცემები ხელს უწყობს იმას, რომ *Conseil Constitutionnel* პოლიტიკური ძალაუფლების გარკვეულ დანამატად იქნეს განხილული.

ეს უკანასკნელი მსჯელობა არ ეხება ამერიკის შეერთებულ შტატებს. შტატებში, ისევე როგორც საფრანგეთში, არ არსებობს საკონსტიტუციო ნორმა, რომელიც დააწესებდა მინიმალურ სტანდარტს უზენაეს სასამართლოში მოსამართლედ დასანიშნად. თუმცა ცხადია, რომ პრაქტიკაში რამდენიმე კრიტერიუმის გათვალისწინება ხდება. მაგალითად, მეოცე საუკუნის ბოლო ათწლეულში მზარდი მნიშვნელობა მოიპოვა პოლიტიკური დანიშვნის ფორმამ – „კრიტერიუმზე დამყარებულმა დანიშვნამ“¹⁸. თეთრმა სახლმა და იუსტიციის დე-

¹⁷ უისკარ დესტენის პრეზიდენტობის ხანიდან წამოვიდა ტენდენცია, რომ დაენიშნათ იურიდიული გამოცდილების მქონე კანდიდატები, თუმცა მიტერანი პირადი ლოიალურობის ტრადიციულ სტანდარტებს ეყრდნობოდა. იხ.ა. სტოუნი, „მართლმსაჯულებრივი პოლიტიკის დაბადება საფრანგეთში, საკონსტიტუციო საბჭო შედარებით პერსპექტივაში“ (Stone, A. *The Birth of Judicial politics in France, the constitutional Council in comparative perspective*, Oxford: Oxford University press, 1992).

¹⁸ ა. იალოფი, „სწრაფვა მართლმსაჯულებისაკენ: საპრეზიდენტო პოლიტიკა და უზენაესი სასამართლოს მოსამართლეთა არჩევა“ (Yalof, D. A. *Pursuit of Justice: Presidential Politics and the selection of Supreme Court nominees*). Chicago: University of Chicago Press, 1999: 240 ff.

პარტამენტმა დააწესეს კრიტერიუმები, რომლებსაც გამოიყენებდნენ დანიშვნისას. ეს კრიტერიუმები მოიცავდა კანდიდატის დემოგრაფიულ იდენტობას, თუმცა ასევე მის ასაკს, სქესს და სამართლებრივ შენედეულებებსა თუ იდეოლოგიას (კრიტერიუმები, რომელთა იდენტიფიცირება ხშირად არ არის ადვილი). პოლიტიკის ყველა ამ სახესხვაობას დღემდე მნიშვნელოვანი როლი აკისრია. მაგალითად, 2008 წელს არსებობდა საერთო თანხმობა, რომ შემდეგი კანდიდატი უნდა ყოფილიყო ესპანური წარმომავლობის და, თუ ეს შესაძლებელი იქნებოდა, ქალი (მოსამართლე ოკონორი, ერთადერთი ქალი სასამართლოში, სასამართლოდან მალე უნდა წასულიყო). ამან გამოიწვია მოსამართლე სონია სოტომიორის დანიშვნა. აშშ-ში ნახევრად მოსამართლეებს, რომლებიც შეესაბამებიან არა მარტო მაღალ „პროფესიულ“ სტანდარტებს, არამედ, ასევე მაღალ „წარმომადგენლობით“ სტანდარტებს. ამერიკის შეერთებულ შტატებში, სადაც აღიარებულია უზენაესი სასამართლოს პოლიტიკური ძალაუფლება, პრინციპული მნიშვნელობა აქვს არა დამოუკიდებელი სასამართლოს არსებობას, არამედ ისეთ სასამართლოსი, რომელსაც შეუძლია წარმოადგინოს ამერიკელი ხალხის მრავალფეროვანი „მისწრაფებები“. მე-5 ცხრილი ადასტურებს ამ ანალიზის დასკვნას: ყველა მოსამართლეს აქვს მნიშვნელოვანი აკადემიური წარსული ან მოსამართლედ მუშაობის გამოცდილება. შეიძლება მიჩნეული იქნეს, რომ ყველა მოსამართლე აშკარად წარმოადგენს ქვეყნის მოსახლეობის რელიგიურ, ეთნიკურ და სექსუალურ მოლოდინს.

დაბოლოს, ჩვენ შეგვიძლია განვაცხადოთ, რომ მოსამართლეთა შერჩევის პროცედურები, მიუხედავად იმისა, ითვალისწინებენ თუ არა ისინი პროფესიულ მოთხოვნებს, მნიშვნელოვან ზეგავლენას ახდენენ საკონსტიტუციო თუ უზენაესი სასამართლოს რეალურ შემადგენლობაზე, მათ შორის მოსამართლეთა აკადემიურ თუ პროფესიულ კვალიფიკაციაზე. ქვემოთ მოცემულ ცხრილში შეჯამებულია ზემოთ თქმული.

- საფრანგეთში, სადაც პროფესიული მოთხოვნები არ არის დადგენილი:
<ul style="list-style-type: none">• მოსამართლეთა 5/9 შეისწავლიდა პოლიტიკურ მეცნიერებებს, სწავლობდა ENA-ში: 55.5%• მოსამართლეთა 5/9 დანიშვნამდე მუშაობდა ადმინისტრაციულ ან პოლიტიკურ თანამდებობაზე: 55.5%• 8/9-ს პოლიტიკური ან ადმინისტრაციული წარსული აქვს: 88.9%

- იტალიაში, სადაც ძალზე მკაცრი მოთხოვნებია დადგენილი:
<ul style="list-style-type: none">• მოსამართლეთა 15/15-ს აქვს ხარისხი იურისპრუდენციაში: 100%• მოსამართლეთა 7/15 იყო პროფესორი, 6/15 – მოსამართლე და მხოლოდ 2/15-ია იურისტი• მოსამართლეთა 10/15-ს პოლიტიკური ან ადმინისტრაციული წარსული აქვს: 66.7% (2/3)

<p>– გერმანიაში, სადაც მოთხოვნები არსებობს:</p> <ul style="list-style-type: none"> • მოსამართლეთა 13/16-ს აქვს დოქტორის ხარისხი იურისპრუდენციაში: 81.3%; 10/16 იყო პროფესორი (62.5%) • 6/16 მოსამართლეა • მოსამართლეთა 8/16-ს პოლიტიკური ან ადმინისტრაციული წარსული აქვს: 50%

<p>– აშშ, სადაც არ არსებობს ოფიციალურად დადგენილი მოთხოვნები:</p> <ul style="list-style-type: none"> • მოსამართლეთა 5/9-ს აქვს ჰარვარდში მიღებული (2-ს იელში, 1-ს კოლუმბიაში) ხარისხი იურისპრუდენციაში: 55.6% • 5/9 იყო პროფესორი • 4/9 მოსამართლეა. 4/9-ს ეკავა პოლიტიკური თანამდებობა: 44.4%
--

<p>– გაერთიანებულ სამეფოში, სადაც არსებობს ოფიციალურად დადგენილი მოთხოვნები:</p> <ul style="list-style-type: none"> • მოსამართლეთა 8/12 სწავლობდა კემბრიჯის ან ოქსფორდის უნივერსიტეტში: 66% • 12/12-ს აქვს მოსამართლედ მუშაობის გამოცდილება • მოსამართლეთა 4/12-ს პოლიტიკური ან ადმინისტრაციული წარსული აქვს: 33.3%

IV. თანამდებობაზე ყოფნის ხანგრძლივობა

მოსამართლეების თანამდებობაზე ყოფნის ხანგრძლივობა ერთ-ერთ იმ ინსტრუმენტად არის მიჩნეული, რომელსაც საკონსტიტუციო სასამართლოს დამოუკიდებლობის უზრუნველყოფა შეუძლია. მართლაც, ჩვეულებრივ, კონსტიტუციები ხანგრძლივ ვადებს ითვალისწინებს იმავე თანამდებობაზე ხელახალი დანიშვნის გარეშე. ამის მიზანია წარმომადგენლობით ორგანოებთან ძლიერი პოლიტიკური ერთგვაროვნების აღკვეთა. ფაქტობრივად ასეთ შემთხვევაში არსებობს კონტროლიდან „საკუთარი თავის კონტროლზე“ გადასვლის საფრთხე¹⁹.

¹⁹ De Siervo, U. *La Corte costituzionale nel nostro sistema costituzionale*, Pavia 29 march 2011. Web. 9 April 2011 <http://giurisprudenza.unipv.it/docsDidattica/rigano/DeSiervo_Pavia_20010329.pdf>.

საფრანგეთში საკონსტიტუციო საბჭოს უბრალო წევრები 9 წლის ვადით ინიშნებიან ხელახალი არჩევის უფლების გარეშე (გარდა *ex officio* წევრებისა, როგორებიც არიან, მაგალითად, რესპუბლიკის ყოფილი პრეზიდენტები, რომლებიც სამუდამო ვადით ინიშნებიან)²⁰. იგივე 9 წლიანი ვადა იტალიაში, სადაც მუდმივი წევრები არ არსებობენ. 1970 წლამდე გერმანიაში სამუდამო ვადა გათვალისწინებული იყო პროფესიონალი მოსამართლეებისთვის, ხოლო სახალხო მსაჯულებისთვის კი 8 წელი იყო გათვალისწინებული. საკონსტიტუციო მოსამართლეები 12 წელი იმყოფებიან თანამდებობაზე და მათი ხელახლა დანიშვნა არ ხდება. დასკვნის სახით შეგვიძლია ვთქვათ, რომ ევროპის საკონსტიტუციო სასამართლოები ძირითადად საშუალო და გრძელ ვადას ამჯობინებენ (რომელიც განახლებას არ ექვემდებარება).

ამის საპირისპიროდ, გაერთიანებულ სამეფოსა და აშშ-ში ჩვენ გვხვდება „სამუდამო“ ვადით დანიშვნა. საკონსტიტუციო რეფორმის შესახებ აქტის 33-ე მუხლის თანახმად, „უზენაესი სასამართლოს მოსამართლეები აღნიშნულ თანამდებობას სამუდამოდ იკავებენ (მანამ, სანამ სათანადოდ იქცევიან), მაგრამ შესაძლებელია გათავისუფლებული იქნენ თანამდებობიდან ორივე პალატის და პარლამენტის მიმართვის საფუძველზე“. ამასთან, ბრიტანელი მოსამართლეების მსგავსად, უზენაესი სასამართლოს მოსამართლეები, თუ ისინი 1995 წლის 31 მარტის შემდეგ დაინიშნენ მოსამართლის თანამდებობაზე, ვალდებული არიან, 70 წლის ასაკში გავიდნენ პენსიაზე, ხოლო სხვა შემთხვევაში – 75 წლის ასაკში²¹.

ანალოგიურად, აშშ-ის უზენაესი სასამართლო, 1789 წელს, მისი შექმნის დღიდან, „თანამდებობაზე სამუდამოდ დანიშნული“ მოსამართლეებისგან შედგებოდა, რაც იმას ნიშნავს, რომ სასამართლოს წევრი მხოლოდ გადადგომის, პენსიაზე გასვლის ან სიკვდილის შემთხვევაში ტოვებს სასამართლოს. ეს ექსტრემალური ვარიანტი პოლიტიკების იმ ხარისხის პროპორციულია, რომელიც აშშ-ის უზენაესი სასამართლოს წევრობის კანდიდატთა დანიშვნას ენიჭება. ახლახან ჩვენ ვიხილეთ სასამართლოს უხუცესი და შესაძლოა, ყველაზე ლიბერალი მოსამართლის – ოთხმოცდაათი წლის პოლ სტივენსის პენსიაზე გასვლა. ეს ადამიანი, მიუხედავად იმისა, რომ რესპუბლიკელი პრეზიდენტის ჯერალდ ფორდის დანიშნული იყო 1975 წელს, ლიბერალთა ამომრჩევლების გმირად იქცა. სტივენსი ცნობილი ხდება განსხვავებული აზრის მქონე პირად საქმეზე „ბუში გორის წინააღმდეგ“²². რომლის შედეგადაც დადგინდა ჯორჯ დაბლიუ ბუშის გამარჯვება საპრეზიდენტო არჩევნებში. სტივენსმა შემდეგი კომენტარი გააკეთა აშშ-ის უზენაესი სასამართლოს გადაწყვეტილებასთან დაკავშირებით:

„თუმცა ჩვენ ალბათ ვერასდროს შევიტყობთ აბსოლუტური სიზუსტით წლევეანდელი საპრეზიდენტო არჩევნების გამარჯვებულის ვინაობას, დამარცხებულის ვინაობა სრულიად აშკარაა: ეს არის ჩვენი ერის ნდობა მოსამართლის, როგორც კანონის უზენაესობის მიუკერძოებელი დამცველის მიმართ“²³.

²⁰ თუმცა მხოლოდ ყოფილმა პრეზიდენტებმა ორიოლმა და კოტიმ ისარგებლეს ამ შესაძლებლობით. არც ერთ მათ შემდგომ პრეზიდენტს იგი არ გამოუყენებია.

²¹ იხ. 1993 წლის აქტი მოსამართლეების პენსიების და პენსიაზე მათი გასვლის შესახებ.

²² 121 S. Ct. 525.

²³ http://abcnews.go.com/Politics/Supreme_Court/justice-john-paul-stevens-retires-us-supreme-court/story?id=9615609 (last visited March 2011).

თავისი წარსულის მიუხედავად, სტივენსმა სწორედ ობამას პრეზიდენტობის დროს გადაწყვიტა სასამართლოს დატოვება. როგორც ვიცით, ობამამ სტივენსი ელენა კაგანიტ შეცვალა, კანდიდატით, რომელსაც განსაკუთრებული ერთუზიანობით არ შეხვედრიან. მართლაც, სენატში გამართული საჯარო მოსმენების დროს რესპუბლიკელები წინააღმდეგი იყვნენ მისი დანიშვნის, რადგან, მათი თქმით, „ძნელია, იმსჯელო იმაზე, თუ ჰარვარდის იურიდიული სკოლისთვის თანხების მოზიდვაში შექმნილი გამოცდილება რამდენად კვალიფიციურს გახდის მას ქვეყნის უზენაეს სასამართლოში ადგილის დასაკავებლად“²⁴.

მიუხედავად ამისა, ელენა კაგანმა (პირველმა ქალმა, რომელიც ჰარვარდის იურიდიული სკოლის დეკანი იყო) თავის სიცოცხლეში პირველად დაიკავა მოსამართლის ადგილი 2009 წლის 5 იანვარს (ერთხელ მთავარ პროკურორად იყო დანიშნული იმავე ობამას მიერ).

დასკვნის სახით ვიტყვით, რომამ ანალიზის მსვლელობაში შემდეგი რამ შევნიშნეთ: თანამდებობაზე ყოფნის როგორც „გრძელვადიან“, ასევე „სამუდამო“ პერიოდს ერთი და იგივე მიზანი აქვს, რომ სასამართლოს დამოუკიდებლობას შეუწყოს ხელი. თუმცა სხვადასხვა არგუმენტაციის გასაგებად, რომლებიც ამგვარ არჩევანს ასაბუთებს, საჭიროა დავადგინოთ, თუ თანამდებობაზე ყოფნის პერიოდი როგორ მიესადაგება დანიშვნის დებულებებს. მართლაც, ეს არის ჩვენი ანალიზის არსი: ურთიერთობა (წონასწორობა) პოლიტიკურ ინსტიტუტებსა და საკონსტიტუციო სასამართლოებს შორის მოსამართლეების დანიშვნის კონტექსტში.

V. მოსამართლეების დანიშვნაზე უფლებამოსილი ორგანოები

როგორც უკვე აღვნიშნეთ, არც ერთი განხილული ქვეყანა არ ირჩევს საკონსტიტუციო სასამართლოთა მოსამართლეების შერჩევის პირდაპირ დემოკრატიულ მოდელს: ჩვეულებრივ, მოსამართლეებს ირჩევს ან ნიშნავს რამდენიმე უფლებამოსილი პირი (ორგანო). ესენი შეიძლება იყვნენ პოლიტიკური ორგანოები ან არ იყვნენ და მათ შეუძლიათ გადაწყვეტილება მიიღონ ცალკე ან სხვა უფლებამოსილ ორგანოებთან ერთად. ფაქტების ანალიზისთვის მნიშვნელოვანი წინა პირობა არის იმის გაგება, რომ პოლიტიკური პირები (ორგანოები), რომლებიც ცალკე იღებენ გადაწყვეტილებას, პოლიტიკების ნიშნებს ატარებენ. ამის საპირისპიროდ, პოლიტიკური უწყებების არარსებობა და თანამშრომლობა დამოუკიდებლობის ნიშანია. ამ სქემის გამოყენებით შეგვიძლია დავაკვირდეთ იმას, თუ როგორ ნიშნავენ საფრანგეთში მოსამართლეებს ყველაზე შესატყვისი ინდივიდუალური პირები: მართლაც, ცხრა მოსამართლიდან სამს რესპუბლიკის პრეზიდენტი ნიშნავს, სამს – ნაციონალური ასამბლეის თავმჯდომარე, ხოლო სამს – სენატის თავმჯდომარე. დანიშვნაზე უფლებამოსილი პირები გადაწყვეტილებას ყოველგვარი თანამშრომლობის გარეშე იღებენ, უფრო მეტიც, თავისი

²⁴ <http://www.redstate.com/jrichardson/2010/04/04/stevens-retirement-makes-way-for-second-obama-scotus-pick/> (last visited march 2011)

შეხვედულებისამებრ წყვეტენ, თუ ვინ დანიშნონ და, როგორც უკვე აღვნიშნეთ, კონკრეტული კვალიფიკაცია არც კი არის საჭირო დანიშვნისთვის, მათ შორის არც ხარისხი იურისპრუდენციაში²⁵. 2008 წლის საკონსტიტუციო რეფორმა იმის მცდელობა იყო, რომ ეს აქტივი გაეუმჯობესებინა და მისთვის პოლიტიკური ბლოკის ფორმა მიენიჭებინა. მართლაც, ახალი 56-ე მუხლი აღნიშნავდა: *“les nominations effectuées par le président de chaque assemblée sont soumises au seul avis de la commission permanente compétente de l’assemblée concernée”*. შესაბამისად, კანდიდატებს აფასებს მუდმივმოქმედი კომისია. მართალია, ეს მნიშვნელოვანი რეფორმაა, რომელიც ზრდის პარლამენტის პრეროგატივას მოსამართლეების დანიშვნის დროს, მაგრამ მხედველობაში უნდა იქნეს მიღებული ისიც, რომ პარლამენტი მხოლოდ რჩევას იძლევა, რომელიც არასდროს არ არის სავალდებულო შესასრულებლად. უფრო მეტიც, როდესაც საფრანგეთის კონსტიტუცია აღნიშნავს, რომ „მხოლოდ მუდმივმოქმედი კომისიას შეუძლია კანდიდატების შეფასება“. ამით იგი ხაზს უსვამს, რომ საერთო მიზანს წარმოადგენს პოლიტიკური უწყებების უფლებამოსილების დაცვა, სამართალწარმოების პროცედურის გამჭვირვალობის და ფართო საზოგადოების ჩართულობის შემცირება. ისეთი შთაბეჭდილება იქმნება, რომ ეს სისტემები ნაკლებად წარმომადგენლობითია სასამართლოს დამოუკიდებლობასა და გამჭვირვალობასთან მიმართებაში. მიუხედავად ამისა, ყველა ეს მოსაზრება სავსებით შეესაბამება იმ სირთულეებს, რომლებიც საკონსტიტუციო სასამართლოს შეხვდა ლეგიტიმურობის მიღწევის გზაზე. მიუხედავად იმისა, რომ საფრანგეთი მონტესკიეს – ძალაუფლების გამიჯვნის პრინციპის ავტორის სამშობლოა, ამ ქვეყანაში ძალაუფლება ერთადერთ ორგანოში – პარლამენტშია თავმოყრილი. სახალხო სუვერენიტეტისა და სასამართლო ხელისუფლების უზენაესობის პრინციპების განუხრელი განხორციელება არ ტოვებდა სივრცეს იურიდიული, გარეშე კონტროლის დასაწესებლად კანონმდებლობაზე. მართლაც, როგორც ვიცით, როდესაც საკონსტიტუციო სასამართლო შეიქმნა, ის მხოლოდ „აბსტრაქტულ განხილვას“ (ანუ აპრიორულ განხილვას) ახორციელებდა. სწორედ 1974 წლის საკონსტიტუციო რეფორმამ (რომელმაც გაზარდა საპარლამენტო უმცირესობებისადმი აპელირების უფლება, სადაც სამოცი დეპუტატი და სენატორი შედიოდა) და 1997 წელს *Déclaration des Droits de l’Homme et du Citoyen*-ის სავალდებულოდ აღიარებამ გახადა საბჭო უფრო გავლენიანი. დაბოლოს, 2008 წლის საკონსტიტუციო რეფორმამ (რომელიც *“Réforme Balladur”*-ის სახელით იყო ცნობილი) უზრუნველყო ფაქტობრივ მონაცემებზე დაყრდნობით განხილვა და ცალკეული პირებისთვის იმის შესაძლებლობა, რომ ჩვეულებრივი სასამართლოს წინაშე დააყენონ არაკონსტიტუციურობის საკითხი (მაშინაც კი, თუ ამ რეფორმის რეალური ინოვაციურობა კვლავაც ეჭვქვეშაა)²⁶.

აშშ-ში უზენაესი სასამართლოს მოსამართლეების არჩევა ხდება ისეთი პროცედურით, რომელიც ითვალისწინებს თანამშრომლობას ორ ძირითად ინსტიტუტს შორის. უზენაესი სასამართლოს მოსამართლეების დანიშვნის ოფიციალური პროცედურა მარტივია: როდესაც

²⁵ უისკარ დესტენის პრეზიდენტობის ხანიდან წამოვიდა ტენდენცია, რომ დაენიშნათ იურიდიული გამოცდილების მქონე კანდიდატები, თუმცა მიტერანი პირადი ლოიალურობის ტრადიციულ სტანდარტებს ეყრდნობოდა. იხ. ციტატა: ა. სტონი, მართლმსაჯულებრივი პოლიტიკის დაბადება საფრანგეთში, საკონსტიტუციო საბჭო შედარებით პერსპექტივაში (Stone, A. *The Birth of Judicial politics in France, the constitutional Council in comparative perspective*, cit.).

²⁶ Fabbrini, F. “La loi organique sul controllo di costituzionalità in via incidentale e lo scrutinio preventivo del Consil Constitutionnel.” *Quaderni Costituzionali* 1 (2010): 124.

ვაკანსია ჩნდება (სასამართლოს წევრის გადადგომის ან გარდაცვალების გამო), პრეზიდენტი სენატის რჩევით და თანხმობით ასახელებს კანდიდატს. მიუხედავად იმისა, რომ ეს კონსტიტუციაში ერთმნიშვნელოვნად არ არის ფორმულირებული, სენატის „რჩევის და თანხმობის“ პრეროგატივა ინტერპრეტირებულია როგორც უფლებამოსილება, რომ ხმების უმრავლესობით დაამტკიცოს მოსამართლეობის კანდიდატები.

თუმცა შერჩევის ფაქტობრივი პროცესი გართულებულია რამდენიმე ფაქტორით, როგორც არის არაოფიციალური მონაწილეების როლი, როგორც ცალკეული პირების, ასევე ჯგუფების სახით, რომლებიც ღრმად არიან დაინტერესებულნი კანდიდატების დასახელებასთან და დამტკიცებასთან დაკავშირებული გადაწყვეტილებებით. პრეზიდენტის ადმინისტრაციის წევრების გარდა, აღნიშნული არაოფიციალური მონაწილეები შესაძლოა სამ კატეგორიასთან იყვნენ დაკავშირებული: იურისტების საზოგადოება, სხვა ინტერესჯგუფები და პოტენციური მოსამართლეები. ყველაზე დიდი და მძლავრი საზოგადოება არის ამერიკის ადვოკატთა ასოციაცია. ამ ასოციაციის კომიტეტი სწავლობს პრეზიდენტის მიერ დასახელებულ კანდიდატურებს, რომლებიც დამტკიცებას ელოდებიან და აფასებს მათ როგორც „სავსებით კვალიფიცირებულს,“ „კვალიფიცირებულს“ ან „არაკვალიფიცირებულს.“ გამოცდილება მეტყველებს, რომ ერთხმად მინიჭებული რეიტინგი „სავსებით კვალიფიცირებული“ აადვილებს სენატის მიერ დამტკიცებას. უზენაესი სასამართლოს მოსამართლეთა შერჩევის განხილვისას არ უნდა დავაკნინოთ სენატის როლი: როგორც ჯეიმს მედისონი აღნიშნავდა, სენატის როლის ფორმირებისა და მხარდაჭერის საქმეში „აღმასრულებელი ხელისუფლება და სენატი დანიშვნებისა და შეთანხმებების საკითხებში განიხილებიან როგორც ერთმანეთისგან დამოუკიდებლად მოქმედნი და ერთმანეთთან კოორდინირებულად მოქმედნი“²⁷. მედისონის თქმით, პრეზიდენტი და სენატი იყოფენ ძალაუფლებას II მუხლის საფუძველზე. რამდენიმე მომდევნო პრეზიდენტმა გამოხატა აზრი II მუხლის საფუძველზე დანიშვნის უფლებამოსილებასთან დაკავშირებით. თუმცა ისინი ძირითადად პრეზიდენტის ექსკლუზიურ უფლებას იცავდნენ. ამ იურიდიული დისპუტების ის ნაწილი, რომელიც სენატის როლს ეხება, უდავოდ მნიშვნელოვანია. კერძოდ, სენატის უფლებამოსილების რეალიზებას, რომ დაამტკიცოს ან უარყოს სასამართლოს წევრობის პრეზიდენტის მიერ დასახელებული კანდიდატები, შედეგად მოჰყვა ის, რომ სასამართლოს არსებობის მანძილზე დასახელებული 148 კანდიდატიდან 28 კანდიდატი დაიწუნეს²⁸. ეს იმას ნიშნავს, რომ პრეზიდენტის მიერ დასახელებული კანდიდატების 18% (ხუთიდან ერთი) დაწუნებული იყო. კონკრეტულად კი, პრეზიდენტის მიერ დასახელებული კანდიდატები პირდაპირ გადაეცემიან განსახილველად სენატის იურიდიულ კომიტეტს, რომელიც მრავალმხრივ ინფორმაციას აგროვებს მათ შესახებ და, რაც კიდევ უფრო მნიშვნელოვანია, კანდიდატების საჯარო მოსმენებს აწყობს. ამის მთავარი მიზანია საჯარო მტკიცებულების ან კომენტარების მოპოვება „მომავალ“ მოსამართლესთან

²⁷ ჯ. მედისონი „შეერთებული შტატების სენატს, 1813 წლის 6 ივლისი“ პრეზიდენტების გზავნილებისა და სტატიების კრებული, 1789-1897 წ.წ. გამომცემელი ჯ.დ. რიჩარდსონი, ვაშინგტონი დი-სი: სახელმწიფო გამომცემლობა, 1897, 1: 531 (Madison, J. "To the Senate of the United States, July 6, 1813." *A Compilation of the Messages and Papers of the Presidents, 1789-1897*. Ed. J. D. Richardson. Washington, DC: Government Printing Office, 1897, 1: 531.)

²⁸ დ. სევიჯი, „უზენაესი სასამართლო და ამერიკის მთავრობის უფლებამოსილებები“, მე-2 გამოცემა, ვაშინგტონი დი-სი: CQ Press, 2009: 551 (Savage, D. *The Supreme Court and the powers of the American government*. 2nd ed. Washington DC: CQ Press, 2009: 551).

დაკავშირებით, მათ შორის პირადი და სენსიტიური ინფორმაციისა რელიგიასთან, იდეოლოგიასთან და პოლიტიკურ შეხედულებებთან დაკავშირებითაც კი. ამის მერე კომიტეტი კენჭს უყრის თავის რეკომენდაციას სენატის მოქმედებასთან დაკავშირებით, რის შემდეგაც კანდიდატურა განსახილველად გადაეცემა სენატორებს, რომლებიც სათანადო დებატების შემდეგ კენჭს უყრიან მის დამტკიცებას, რასაც მარტივი უმრავლესობა წყვეტს (თუმცა უმცირესობაში მყოფ სენატორთა დიდი რაოდენობის შემთხვევაში მათ შეუძლიათ დაბლოკონ კანდიდატურის დამტკიცება ობსტრუქციის გზით, რომელიც გაფართოებულ დებატებს იყენებს დამამტკიცებელი კენჭისყრის ჩატარების თავიდან ასაცილებლად). სენატის მოქმედებაზე რამდენიმე ფაქტორი ახდენს გავლენას: ერთია პრეზიდენტის პოლიტიკური სიძლიერე სენატში, ასეთ შემთხვევაში უმრავლესობის სენატორები, რომლებიც პრეზიდენტის პარტიას წარმოადგენენ, თავმჯდომარეობენ იურიდიულ კომიტეტს და გეგმავენ საკითხის გატანას კენჭისყრაზე. მეორე ფაქტორია პრეზიდენტის სიძლიერე. ჩვეულებრივ, პრეზიდენტებს, რომლებიც ფართო საჯარო აღიარებით სარგებლობენ, მეტი უპირატესობა აქვთ: საზოგადოების ძლიერი მხარდაჭერა მათი კანდიდატების მიმართ ოპოზიციას აფერხებს²⁹. დაბოლოს, სენატის დანიშვნის უფლებამოსილება განსაკუთრებით მნიშვნელოვანია „გაყოფილი მთავრობის“ პერიოდში, ანუ, როდესაც აღმასრულებელი და საკანონმდებლო ხელისუფლება სხვადასხვა პარტიის ხელშია. მაგალითად, პრეზიდენტების წარმატება 87.9%-ს აღწევდა სენატის მხრიდან უზენაესი სასამართლოს კანდიდატების დამტკიცებასთან მიმართებაში მაშინ, როდესაც თეთრ სახლსა და სენატს ერთი და იგივე პოლიტიკური პარტია აკონტროლებდა. გაყოფილი მთავრობის პირობებში ეს ციფრი 54.5 %-მდე ეცემა³⁰!

დასკვნის სახით შეგვიძლია ვთქვათ, რომ აშკარაა აშშ-ის უზენაესი სასამართლოს მოსამართლეთა შერჩევის პოლიტიკური ბუნება და პოლიტიკური როლი. თუმცა ევროპული საკონსტიტუციო სასამართლოების უმრავლესობის მოსამართლეებით დაკომპლექტების პროცესისგან განსხვავებით, ზემოაღნიშნულ შერჩევაზე გავლენას ახდენს გამჭვირვალობის სათანადო ხარისხი, რომელიც ხსნის იმ მრავალრიცხოვან კვლევებს, რომლებიც ამ საკითხთან დაკავშირებით არსებობს. უფრო მეტიც, მოსამართლეთა დანიშვნის პროცედურის გამჭვირვალობა, რომელიც ინტერესჯგუფების, მედიის და პოლიტიკური თუ არაპოლიტიკური აქტორების მონაწილეობითაც მიიღწევა, ნაწილობრივ ხელს უწყობს ამ სასამართლოს პოლიტიკური ბუნებისა და როლის ლეგიტიმაციას.

მოსამართლეების შერჩევის პროცედურა განსხვავებულია გერმანიაშიც: 16 მოსამართლეს კერძო უფლებამოსილი პირები თუ ორგანოები კი არ შეარჩევენ, არამედ მათ ხმათა ორი მესამედით ირჩევენ. კანდიდატების ნახევარს ფედერალური პარლამენტი – ბუნდესტაგი ასახელებს, ხოლო მეორე ნახევარს – ფედერალური საბჭო – ბუნდესტრატი³¹. კერძოდ, ბუნ-

²⁹ ლ. ბაუმი, უზენაესი სასამართლო. Washington DC: CQ Press, 2007: 44 (Baum, L. *The Supreme Court*. Washington DC: CQ Press, 2007: 44).

³⁰ დ. გოლდბერგი და მ. კოზლოვსკი, „ამერიკის შეერთებული შტატების უზენაესი სასამართლოს მოსამართლეების შერჩევის პოლიტიკა“ (Goldberg, D. and Kozlowsky, M. “The Politics of Choosing United States Supreme Court Justices” cit., 6.).

³¹ ბუნდესტაგი არის საკანონმდებლო ორგანო, ხოლო ბუნდესტრატი არის ორგანო, რომლის საშუალებით Länder ეხმარება ფედერალური კანონების მიღებაში და Bund-ის ადმინისტრირებაში. იხ. ციტატა 3.დ. ფიშერის ნაშრომიდან „გერმანული მართლმსაჯულების სისტემა და იურიდიული ენა“. ნიუ-იორკი: Routledge and Cavendish, 2009. (The Bundestag is an organ of the legislature, while the Bundestrat is an organ through which the Länder assist in the passing of federal law and in the administration of the

დესტაგი ირჩევს თავის რვა მოსამართლეს არაპირდაპირ, თორმეტკაციანი იურიდიული შესარჩევი კომიტეტის საშუალებით. მხოლოდ ოფიციალური ინფორმაციის მიხედვით, გერმანიაში *BVerfGG*-ის თექვსმეტი მოსამართლე აირჩევა უფრო დემოკრატიული პროცედურით, რომელიც ითვალისწინებს პარლამენტის ორივე პალატის ჩართულობას. საკონსტიტუციო სასამართლოს შემადგენლობა ფედერალური ხელისუფლების ლეგიტიმაციის ორივე წყაროს ასახავს: ხალხს (ბუნდესტაგის საშუალებით) და გერმანიის მიწებს *Länder* (ბუნდესტრატის საშუალებით).

პოლიტიკების უმცირესი ხარისხი, ყოველ შემთხვევაში ოფიციალური შეხედულებით, ახასიათებს იტალიის საკონსტიტუციო სასამართლოს. მოსამართლეების შერჩევის პროცედურა უფრო დაბალანსებულია ორი კრიტერიუმის გამო: პირველია, რომ სამიდან ორ შემთხვევაში ჩვენ გვაქვს კოლეგიალური დანიშვნა, მეორე კი ის არის, რომ ამ საქმეში სახელმწიფოს ყველა ხელისუფლება მონაწილეობს. როგორც ვიცით, იტალიის კონსტიტუციის 135-ე მუხლის თანახმად³², საკონსტიტუციო სასამართლო – *Corte Costituzionale* თხუთმეტი წევრისგან შედგება. კონსტიტუციის მიხედვით, ხუთ-ხუთი წევრის დანიშვნა ევალებათ იტალიის პარლამენტს ერთობლივ სხდომაზე, რესპუბლიკის პრეზიდენტს და, რაც ყველაზე მნიშვნელოვანია – ჩვეულებრივ და ადმინისტრაციულ უმაღლეს სასამართლოებს. ეს ნორმა კომპრომისის შედეგია, რომელიც ითვალისწინებს როგორც სამართლებრივ, ასევე პოლიტიკურ მოსაზრებებს. საკონსტიტუციო სასამართლოს შემადგენლობა მონტესკიეს ძალაუფლების დანაწილებას გვაგონებს³³. მართლაც, ეს ერთადერთი შემთხვევაა, როდესაც სასამართლოს (თვალსაჩინო) ნაწილს სასამართლო ხელისუფლება შეარჩევს³⁴. თუმცა მოსამართლეთა კანდიდატურების შერჩევაში პოლიტიკაც მონაწილეობს: ჩვეულებრივ, საპარლამენტო ნომინაციები პარტიებს შორის იმავე წესით ნაწილდება, როგორც ეს პარლამენტშია მიღებული და აღინიშნება ტერმინით *lottizzazione*³⁵. ამ მოვლენის მიუხედავად, კანდიდატების არჩევისას

Bund. In Fisher, H. D. The German Legal System and Legal Language. New York: Routledge and Cavendish, 2009).

³² 135-ე მუხლი. საკონსტიტუციო სასამართლოში შევა თხუთმეტი წევრი. მესამედს ნიშნავს რესპუბლიკის პრეზიდენტი, მესამედს – პარლამენტი ერთობლივ სხდომაზე და მესამედს – ჩვეულებრივი და ადმინისტრაციული უზენაესი სასამართლოები. საკონსტიტუციო სასამართლოს მოსამართლეები აირჩევიან ჩვეულებრივ და ადმინისტრაციულ უმაღლეს სასამართლოთა მოსამართლეებს, მათ შორის გადამდგარ მოსამართლეებს შორის, ასევე უნივერსიტეტების იურისპრუდენციის პროფესორებს და სულ მცირე ოცი წლის სამუშაო გამოცდილების მქონე იურისტებს შორის.

საკონსტიტუციო სასამართლოს მოსამართლეები დანიშნებიან ცხრა წლით. ამ ვადის ათვლა თითოეულ შემთხვევაში დაიწყება მოსამართლის მიერ ფიცის დადების დღიდან. ეს მოსამართლეები ხელახლა არ ინიშნებიან.

საკონსტიტუციო სასამართლოს მოსამართლის თანამდებობაზე ყოფნის ვადის ამოწურვისას მოსამართლე ტოვებს თანამდებობას და წყვეტს თავისი ფუნქციების შესრულებას.

სასამართლო, კანონმდებლობით დადგენილი წესების შესაბამისად, თავისი წევრებიდან აირჩევს თავმჯდომარეს, რომელიც თანამდებობას დაიკავებს სამი წლის განმავლობაში. მისი ხელახლა არჩევა შესაძლებელია, მხოლოდ ნებისმიერ შემთხვევაში დაცული უნდა იყოს საკონსტიტუციო სასამართლოს მოსამართლეთა თანამდებობაზე ყოფნის ვადა.

საკონსტიტუციო სასამართლოს მოსამართლის თანამდებობა შეუთავსებელია პარლამენტის, რეგიონული საბჭოს წევრობასთან, იურისტის პრაქტიკასთან და კანონით დადგენილ ნებისმიერ დანიშვნასა და თანამდებობასთან.

რესპუბლიკის პრეზიდენტის წინააღმდეგ იმპიჩმენტის პროცედურის შემთხვევაში, გარდა სასამართლოს ჩვეულებრივი მოსამართლეებისა, აუცილებელია თექვსმეტი წევრის არსებობა, რომლებიც აირჩევიან კენჭისყრით იმ მოქალაქეთა სიიდან, რომელთაც აქვთ აუცილებელი კვალიფიკაცია სენატში ასარჩევად. ამ სიას პარლამენტი ამზადებს ცხრა წელიწადში ერთხელ კენჭისყრის გზით და ამისათვის იყენებს ჩვეულებრივი მოსამართლეების დანიშვნისას მოქმედ პროცედურებს.

³³ Celotto, A. "Rappresentanza e Corte costituzionale." *Rappresentanza politica, gruppi di pressione, élites al potere, Atti del Convegno di Caserta, 6-7 maggio 2005*. Ed. L. Chieffi. Torino: Giappichelli, 2006:179 ss.

³⁴ ასევე არაპოლიტიკური უფლებამოსილი ორგანოები და პირები.

³⁵ "Lottizzazione" – არის იტალიური პოლიტიკური ტრადიცია, რომლის თანახმად, პოლიტიკური პარტიების წონასწორობა ერთნაირი უნდა იყოს პარლამენტსა და საკონსტიტუციო სასამართლოში. რაც კონკრეტულად ნიშნავს, რომ, როდესაც

იტალიაში სასამართლოს დამოუკიდებლობა შეხედულებების კონსოლიდაციით აღინიშნება: მისი გადაწყვეტილებები განიხილება „ხელმოუწერლად და აზრთა სხვადასხვაობის გარეშე, რაც პარტიული კუთვნილების დადგენას ძალზე ართულებს“³⁶.

თუმცა მხედველობაში უნდა მივიღოთ, რომ 2004 წელს პარლამენტმა განიხილა რეფორმის პროექტი n. 4862³⁷, რომლის მე-40 მუხლი ითვალისწინებს ცვლილებას სასამართლოს ჩვეულებრივ შემადგენლობაში: ერთი მხრივ, წამოყენებული იყო წინადადება როგორც რესპუბლიკის პრეზიდენტის, ასევე ჩვეულებრივი და ადმინისტრაციული უმაღლესი სასამართლოების დანიშნულ მოსამართლეთა რაოდენობის შემცირების შესახებ (ხუთიდან ოთხამდე) და, მეორე მხრივ, საპარლამენტო ნომინაციების გაზრდის შესახებ (ხუთიდან შვიდამდე). ეს უკანასკნელი ნომინაციები უნდა დაევალოს ფედერალურ სენატს, ინტეგრირებულს რეგიონებისა და ავტონომიური პროვინციების პრეზიდენტებთან. ეს წინადადება გაკრიტიკებული იქნა ორი მიზეზის გამო: ერთი, რომ ეს რეფორმა ამცირებს იმ მოსამართლეთა რაოდენობას, რომლებიც არ არიან არჩეული პოლიტიკური კრიტერიუმების მიხედვით და მეორე, ის ანიჭებს ფედერალურ სენატს (და არა პარლამენტის ერთობლივ სხდომას) საკონსტიტუციო სასამართლოს მოსამართლეთა უმრავლესობის დასახელების უფლებამოსილებას, რითაც რეფორმის პროექტი წარმოაჩენს იდეას საკონსტიტუციო სასამართლოში „ფედერალური ფაქტორის“ შეტანის შესახებ, რაც რადიკალურად ცვლის ამ ორგანოს ბუნებას (რომლის მიხედვითაც იგულისხმება, რომ მიუკერძოებელი უნდა იყოს). ამ პოზიციის თანახმად, სასამართლოს ახალი შემადგენლობა შეძლებდა ძირეულად შეეცვალა ამ ორგანოს ხასიათი. ეს განსაკუთრებით ეხება მის, როგორც არბიტრის როლს სახელმწიფოსა და რეგიონებს შორის კონფლიქტის შემთხვევაში³⁸.

დაბოლოს, განსაკუთრებული ყურადღება უნდა მივაქციოთ გაერთიანებული სამეფოს უზენაესი სასამართლოს შერჩევის პროცედურას. მართალია, ეს არის სასამართლო, რომელიც მოქმედებს საერთო სამართლის/პრეცედენტული სამართლის ტრადიციის ქვეყანაში, მისი შექმნის უპირველესი არგუმენტაცია ის იყო, რომ გაერთიანებული სამეფოს უზენაესი სასამართლო პარლამენტიდან გამოეყო და ამით უზრუნველყო უფლებამოსილებათა მკაფიო ოფიციალური გამიჯვნა საკანონმდებლო და სასამართლო ხელისუფლებას შორის. შესაბამისად, უზენაეს სასამართლოში დანიშვნის პროცესი მნიშვნელოვნად არის ფოკუსირებული ჩვეულებრივი პოლიტიკური პასუხისმგებლობის თავიდან აცილებაზე. საკონსტიტუციო რეფორმის შესახებ აქტის 27-ე მუხლის თანახმად, კანდიდატებს შეარჩევს უზენაესი სასამართლოს მოსამართლეთა დამნიშნელი კომისია, რომელიც შედგება სასამართლოს თავმჯდო-

მოსამართლე თანამდებობას ტოვებს და პარლამენტის პოლიტიკური წონასწორობა უცვლელია (ანუ შესაბამის პოლიტიკურ პარტიას უმრავლესობა აქვს), მომდევნო მოსამართლის კანდიდატურა იმავე პოლიტიკურმა პარტიამ უნდა წამოაყენოს, რომელმაც წინა კანდიდატი დაასახელა.

³⁶ მ. ვოლკანსეკი, „პოლიტიკური ძალაუფლება და სასამართლო კონტროლი იტალიაში“. *შედარებითი პოლიტიკური კვლევები* 26 (1994): 492.

Volcansek, M. "Political Power and Judicial Review in Italy." *Comparative political studies* 26 (1994): 492.

³⁷ Atti Parlamentari, XIV Legislatura, Camera dei deputati, იტალიის კონსტიტუციის II ნაწილის საკონსტიტუციო რეფორმის შესახებ წინადადება (*Disegno di legge costituzionale recante "Modifiche di articoli della Parte II della Costituzione"*), რომელსაც ხელს აწერენ ბერლუსკონი, ფინი და სხვები, პრეზიდენტის ადმინისტრაციისთვის გადაცემულია 2004 წლის 30 მარტს, ბეჭდვის # 2544.

³⁸ Caretti, P. De Siervo, U. *Istituzioni di diritto pubblico* Torino: Giappichelli Editore, 2004: 381.

მარისგან, თავმჯდომარის მოადგილისგან და რეგიონული მოსამართლეების დანიშვნაზე პასუხისმგებელი ორგანოების თითო წარმომადგენლისგან (ინგლისი და უელსი, შოტლანდია და ჩრდილოეთ ირლანდია). ამ სამი წევრიდან მხოლოდ ერთი უნდა იყოს არაპროფესიონალი. ეს სპეციალური კომისია ირჩევს ერთ კანდიდატურას, რომელიც ლორდ-კანცლერთან იგზავნება და რომელსაც შეზღუდული უფლება აქვს საიმისოდ, რომ დაიწუნოს აღნიშნული კანდიდატურა ან მოსთხოვოს კომისიას გადაწყვეტილების შეცვლა. პრემიერ-მინისტრის როლი ამჟამად შუამავლამდეა დაყვანილი, რომელიც ლორდ-კანცლერის მიერ წარმოდგენილ კანდიდატურას დედოფალს გადასცემს დანიშვნის მიზნით³⁹. საკონსტიტუციო რეფორმის შესახებ აქტის 27-ე მუხლი განმარტავს, შერჩევა უნდა იყოს „დამსახურების მიხედვით“ და „სასამართლოს მოსამართლეების დანიშვნის მიზნით არჩევანის გაკეთების დროს კომისიამ უნდა უზრუნველყოს, რომ მოსამართლეებს ჰქონდეთ ცოდნა და პრაქტიკული გამოცდილება გაერთიანებული სამეფოს ყველა ნაწილის სამართალთან მიმართებაში“.

VI. განსხვავებული და თანმხვედრი აზრები

ბოლო ასპექტი, რომელიც რამდენიმე საინტერესო სტიმულის გამო ხელს უწყობს მართლმსაჯულებისა და პოლიტიკის ურთიერთობის მიმოხილვას, არის განსხვავებული და თანმხვედრი აზრების გამოქვეყნების შესაძლებლობა. ეს გარემოება, რომელიც შეიძლება აშკარად უკავშირდება პრეცედენტის ანალიზს, შეიძლება მნიშვნელოვანი აღმოჩნდეს მართლმსაჯულებისა და პოლიტიკის ურთიერთობაზე მოსამართლეთა შერჩევის პროცედურის შესაძლო გავლენის გამოსავლენად. როგორც ვიცით, კონტინენტური ევროპის სასამართლოები, გერმანიის გამოკლებით, კოლეგიალურ გადაწყვეტილებებს იღებენ, რაც სასამართლოს დამოუკიდებლობის დაცვის კონკრეტულ საშუალებას წარმოადგენს. ამის საპირისპიროდ, საერთო სამართლის სასამართლოები მშვიდობიანად იღებენ განსხვავებულ და თანმხვედრ აზრებს. ეს ელემენტი ხაზს უსვამს თითოეული მოსამართლის ინდივიდუალობას, იძლევა მოსამართლეთა პოზიციებზე ყურადღების გამახვილების და მათი პოლიტიკური ლოიალობის დადასტურების საშუალებას. აშშ-ში მოსამართლეთა გადაწყვეტილებების და შეხედულებების გამჭვირვალობა ხშირად ერთმანეთის საპირისპირო ლიბერალური და კონსერვატიული იდეოლოგიური მიმართულებების გამოვლენის იარაღია. ამ კონტექსტში უპრიანი აგავისხენოთ აშშ-ის მაგალითი: აშშ-ის უკანასკნელი უზენაესი სასამართლოს ვადა, რომელიც იგნისში დასრულდა, ყველაზე ქარიშხლიანი იყო უახლეს ისტორიაში, ვინაიდან ხუთი ოთხის წინააღმდეგ, იდეოლოგიურ საფუძველზე, უფრო მეტი გადაწყვეტილება იყო მიღებული, ვიდრე სასამართლოს ისტორიის ნებისმიერ სხვა მომენტში. უზენაესი სასამართლოს იურიდიული მოხელეების წრეში გავრცელებულ ჭორებს თუ დავუჯერებთ, მოსამართლეებს შორის დაძაბულობა უფრო

³⁹ კ. მელსონი, „უზენაესი საბჭოს ევოლუციური როლი“, *საჯარო სამართალი*(2011): 43. (Maleson, K. "The evolving role of the Supreme Court" *Public Law* (2011): 43.)

ძლიერია, ვიდრე ეს 2000 წელს იყო საქმეზე „ბუში გორის წინააღმდეგ“. უზენაესი სასამართლოს თავმჯდომარის თანამდებობის დაკავებიდან მოკლე ხანში ჯონ ჯ. რობერტ უმცროსმა 2005 წელს საჯაროდ განაცხადა, რომ ის შეეცდებოდა, სასამართლოში ერთსულოვნებისა და კოლეგიალურობისთვის შეეწყო ხელი. თანამდებობაზე ყოფნის პირველი თვეების განმავლობაში სასამართლომ მოახერხა მისი ამ მიზნის მიღწევა და გამოსცა აზრების სერია 9 ნოლის წინააღმდეგ. მაგრამ ჰარმონიის ხანმოკლე პერიოდი უცებ დასრულდა, პროცენტული თანაფარდობა 5 გადაწყვეტილება 4 გადაწყვეტილების წინააღმდეგ, როდესაც ოთხი ლიბერალი ერთად გამოხატავდა განსხვავებულ აზრს, 80 პროცენტამდე გაიზარდა 2004 წლის 55%-თან შედარებით. როგორც ჩანს, უახლოეს მომავალში სასამართლო პოლარიზებული გახდება და იქ გავლენიანი კონსერვატიული ბლოკი და საბრძოლო მზადყოფნაში მყოფი ლიბერალური ბლოკი იქნებიან. მოსამართლე სტივენსი, ყველაზე მცოვანი და ალბათ ყველაზე ლიბერალი მოსამართლე, თავს ოპოზიციის ლიდერად მიიჩნევს⁴⁰.

თუმცა აშშ-ის მაგალითი არ არის ყველაზე ტიპური შესაძლო ვარიანტებიდან, რადგან განსხვავებული და თანმხვედრი აზრების არსებობა ყოველთვის არ იწვევს დაყოფას და დანაწევრებას. მაგალითად, გერმანიაში, სადაც მიღებულია განსხვავებული აზრები, ახლახან გადაწყვეტილებათა მხოლოდ 9% იყო მიღებული ხმათა უმრავლესობით. თუმცა გადაწყვეტილებებს ნამდვილად ხშირად იღებდნენ ერთხმად. გასაგებია, რომ სასამართლოს პრესტიჟი ამით იზრდებოდა და იყო სრული გამჭვირვალობა, რომელიც სასამართლოს ლეგიტიმურობას ანიჭებს. მეორე მხრივ, იტალიასა და საფრანგეთში განსხვავებული აზრების არარსებობა ხელს უწყობს ისეთი სასამართლოების შექმნას, რომელთა გაგება და პოლიტიკურ სქემაში კლასიფიცირება რთულია⁴¹. ამჟამად განსხვავებული აზრების არარსებობას შეუძლია გააუარესოს ურთიერთობა ინსტიტუტებს შორის და გაართულოს პირდაპირი ურთიერთობა ხალხთან.

VII. დასკვნები

ჩვენმა ანალიზმა გვაჩვენა, თუ რამდენად მყარად არის დაკავშირებული საკონსტიტუციო და უზენაესი სასამართლოების მოსამართლეთა შერჩევის პროცედურა „ინსტიტუციური წონასწორობის“ მარეგულირებელ წესებთან. სასამართლოების სტრუქტურის კარგ ცოდნას შეუძლია მნიშვნელოვანი ინფორმაცია მოგვცეს მათი ფუნქციონირების შესახებ. ამ თვალსაზრისით ჩვენ განვიხილეთ ექვსი „სტრუქტურული“ ელემენტი (სამართლებრივი წყაროები, მოსამართლეთა რაოდენობა, პროფესიული მოთხოვნები, დანიშვნაზე უფლებამოსილი ორგა-

⁴⁰ ჯ.როზენი „განსხვავებული აზრის მქონე მოსამართლე ჯონ პოლ სტივენსი“. 2007 წლის 23 სექტემბერი. <<http://www.nytimes.com/>>. (Rosen, J. "The Dissenter, Justice John Paul Stevens." 23 Sept. 2007 <<http://www.nytimes.com/>>.)

⁴¹ Celotto, A. "Rappresentanza e Corte costituzionale." cit., (34?).

ნოები, განსხვავებული და თანმხვედრი აზრები), რაც ავლენს იმ მნიშვნელობას, რომელსაც თითოეული ქვეყანა ანიჭებს სასამართლოს დამოუკიდებლობას ან პირიქით, სასამართლოს ანგარიშვალდებულებას.

ამ ელემენტებიდან პირველის ანალიზმა აჩვენა, რომ საკონსტიტუციო და უზენაესი სასამართლოებისთვის მოსამართლეთა შერჩევის პროცედურები ძირითადად ფუნდამენტური კანონების პრეროგატივაა. ამას ორი მიზეზი აქვს: ერთი მხრივ, კონსტიტუცია ხაზს უსვამს ამ სასამართლოების განსაკუთრებულ სტატუსს, მეორე მხრივ კი, ამის მიზანია, მოხდეს კონსტიტუციის ფარგლებში ზოგიერთი მნიშვნელოვანი ინსტიტუციური კომპრომისი. აშშ-ში არსებული მდგომარეობის გამოკლებით, საკონსტიტუციო რეგულირება ნაკლებად ხასიათდება კანდიდატების დანიშვნასთან დაკავშირებული არაფორმალური პრაქტიკის სათანადო გამჭვირვალობით. ეს განაპირობებს პოლიტიკური უწყებების მოქმედების მეტ თავისუფლებას მოსამართლეთა დანიშვნისას, ასევე პოლიტიკის მეტ გავლენას საკონსტიტუციო სასამართლოს შემადგენლობაზე.

მეორე სტრუქტურული ელემენტი, რომელიც მოსამართლეების რაოდენობას უკავშირდება, იმაზე მიუთითებს, რომ, მაშინ როდესაც იტალია და გერმანია (აგრეთვე გაერთიანებული სამეფო) დიდ სასამართლოებს ირჩევენ, საფრანგეთი და აშშ მომცროს სასამართლოებს ამჯობინებენ. პირველი ვარიანტი გამართლებულია დამოუკიდებელი და დაბალანსებული გადაწყვეტილებებისკენ სწრაფვით, რომლებიც სავსებით თავისუფალია პოლიტიკური გავლენებისგან, მეორე ვარიანტი კი ტიპურია ისეთი ქვეყნისთვის, რომელიც მისაღებად მიიჩნევს სასამართლოს შიგნით იდეოლოგიური პოზიციების არსებობას.

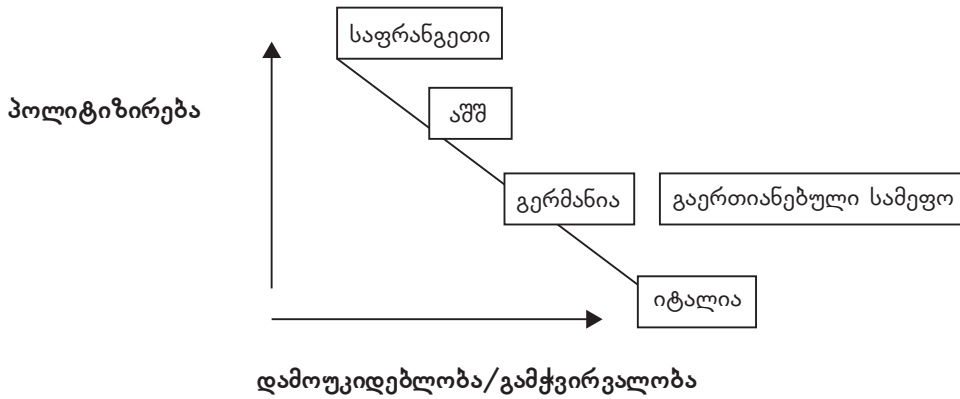
მესამე ელემენტი, რომელიც გაანალიზდა, იყო პროფესიონალური მოთხოვნები მოსამართლედ დანიშვნისთვის. იტალიაში, გერმანიაში და გაერთიანებულ სამეფოში შესაბამისი კონსტიტუციები ითვალისწინებს მკაცრ პროფესიონალურ შესარჩევ კრიტერიუმებს. ეს შეესაბამება მიზანს, რომ უზრუნველყოფილი იქნეს მაქსიმალური პროფესიონალური სტანდარტი. უფრო მეტიც, აშკარაა, რომ, როდესაც პროფესიონალური მოთხოვნები დაკონკრეტებულია, სათანადო უფლებამოსილი პირების პოლიტიკური თავისუფალი ნების ხარისხი უფრო დაბალი იქნება (ხოლო მოსამართლის დამოუკიდებლობის ხარისხი უფრო მაღალი). მართლაც, უფლებამოსილი ორგანოები და პირები (ხშირად პოლიტიკური ნიშნების მქონე), რომლებსაც მოსამართლეთა დანიშვნა აკისრიათ, კანდიდატებს სუბიექტური ან იდეოლოგიური კრიტერიუმების თანახმად კი არ არჩევენ, არამედ მკაცრად განსაზღვრულ კრიტერიუმებზე დაყრდნობით (რომლებიც პოლიტიკური შეფასებებისგან თავისუფალია და კონცენტრირებულია ღირსებებზე). სიტუაცია სრულიად განსხვავებულია საფრანგეთში, სადაც სპეციალური კვალიფიკაცია არ არის საჭირო დანიშვნისთვის, იურისტის ხარისხიც კი არ არის სავალდებულო⁴². როგორც ვხედავთ, ეს ფაქტები გვიბიძგებს, განვიხილოთ სასამართლო

⁴² უისკარ დესტენის პრეზიდენტობის ხანიდან წამოვიდა ტენდენცია, რომ დაენიშნათ იურიდიული გამოცდილების მქონე კანდიდატები, თუმცა მიტერანის პირადი ლოიალურობის ტრადიციულ სტანდარტებს ეყრდნობოდა. იხ. ციტატა: ა.სტონი, მართლმსაჯულებრივი პოლიტიკის დაბადება საფრანგეთში, საკონსტიტუციო საბჭო შედარებით.??? პერსპექტივაში (Stone, A. *The Birth of Judicial politics in France, the constitutional Council in comparative prospective*, cit.)

როგორც პოლიტიკური ძალაუფლების დანამატი. მართლაც, უფლებამოსილი ორგანოების მოქმედების თავისუფლებას მოსამართლეთა დანიშვნის დროს ორი შედეგი მოჰყვება: სასამართლოს წევრებს უმეტესად საჯარო სამსახურის პროფესიული გამოცდილება აქვთ და მათი პოლიტიკური წარსული აღმასრულებელ ან საკანონმდებლო შტოს უკავშირდება. აშშ-ის შემთხვევაში ამ სიტუაციას სხვა სპეციფიკური ასპექტებიც აქვს, რომლებიც დემოგრაფიული, სექსუალური და, რაც ყველაზე მნიშვნელოვანია, იდეოლოგიური კრიტერიუმებიდან გამომდინარეობს. მათი ამოცანაა ისეთი მოსამართლის მოძებნა, რომელიც დააკმაყოფილებს არა მარტო მაღალ პროფესიულ სტანდარტებს, არამედ მაღალ „წარმომადგენლობით“ სტანდარტებსაც. აშშ-ში, სადაც აღიარებულია სასამართლოს პოლიტიკური ძალაუფლება, პრინციპული მნიშვნელობა აქვს არა დამოუკიდებელი სასამართლოს არსებობას, არამედ ისეთი სასამართლოსი, რომელსაც ამერიკელი ხალხის სხვადასხვა მისწრაფება შეუძლია წარმოადგინოს.

რაც შეეხება მოსამართლეების თანამდებობაზე ყოფნის პერიოდს, ჩვეულებრივ, სახელმწიფოები გრძელვადიან ვადებს აწესებენ ხელახალი დანიშვნის უფლების გარეშე, რათა აღკვეთონ პოლიტიკური ჰომოგენურობა წარმომადგენლობით ორგანოებთან. ეს განსაკუთრებით ეხება ამერიკის შეერთებულ შტატებს და გაერთიანებულ სამეფოს, სადაც მოსამართლეებს თანამდებობა სამუდამოდ უკავიათ.

მეხუთე (და ალბათ ყველაზე მნიშვნელოვანი) ელემენტი, რომელიც გაანალიზდა, ეხება მოსამართლეთა დანიშვნაზე უფლებამოსილი ორგანოების ტიპოლოგიას. ამ ნაწილში ჩვენ ადვილად შეგვიძლია დავინახოთ, რომ მოსამართლეების შერჩევის პროცედურები არის ის წერტილი, სადაც მართლმსაჯულება და პოლიტიკა იკვეთებიან. მართლაც, ქვეყნების უმრავლესობაში საკონსტიტუციო მოსამართლეები ინიშნებიან პოლიტიკური პროცედურის საფუძველზე, საკითხავი კი ის არის, როგორია ამგვარი პოლიტიკოსების რეალური ხარისხი. აღნიშნული ელემენტის შეფასების მცდელობისას ჩვენ საფრანგეთი და იტალია, შესაბამისად, პირველ და ბოლო ადგილზე მოვათავსეთ. როგორც ჩანს, მოსამართლეთა შერჩევის პროცედურა საფრანგეთში კვლავაც ზედმეტადაა პოლიტიკოსების გავლენის ქვეშ, მაშინ როდესაც იტალიური პროცედურები გარკვეულწილად „მეტყველებს“ სასამართლოს დამოუკიდებლობაზე (რაც იმის წყალობით ხდება, რომ დანიშვნის პროცედურებში მართლმსაჯულების უმაღლესი ორგანოები არიან ჩართული). შუაში არიან გერმანია და გაერთიანებული სამეფო, სადაც მოსამართლეებს ირჩევენ უფრო „დემოკრატიული“ და „მიუკერძოებელი“ მეთოდებით (რომლებშიც მონაწილეობენ პარლამენტის ორივე პალატა და მოსამართლეთა დანიშვნაზე პასუხისმგებელი დამოუკიდებელი კომისიები). თუმცა ჩვენ შუაში ვხედავთ აგრეთვე ამერიკის შეერთებულ შტატებს, სადაც მოსამართლეების შერჩევის პროცედურები დაბალანსებულია გამჭვირვალობის და თანამშრომლობის მაღალი ხარისხით.

ქვემოთ მოცემულ ცხრილში ჩვენ შევიტანთ ლურჯ და წითელ ელემენტებს, რომლებიც, შესაბამისად, ანგარიშვალდებულებას და დამოუკიდებლობას შეიძლება დავუკავშიროთ.

	სამართლებრივი წყაროები	რაოდ.	პროფესიული მოთხოვნები	თანამდ. ყოფნის ვადა	უფლებამოსილი ორგანოები	განსხვ. და თანმხვ. აზრები
საფრან.	კონსტ. მუხლი 56	9	/	9 წელი, არ განახლდება	3 – რესპ. პრეზ. 3 – სენატის თავმჯ. 3 – ნაც. ასამბ. თავმჯდ.	არა
იტალია	კონსტ. მუხლი 135	15	1 – უმაღ. სასამ. 2 – უნივ. პროფ. 3 – იურისტი 20 წ. (მუხლი 135(2))	9 წელი, არ განახლდება	5 – რესპ. პრეზ. 5 – პარლამ. 5 – მაგისტრ.	არა
გერმანია	მუხლ. 93-100 LF + sez. 3-10 St. C	16	- 3 მოსამართლე (უმაღ. ფედ. სას.) - იურისტები	12 წელი, არ განახლდება	ბუნდესტაგი ბუნდესტრატი (2/3)	კი
აშშ	კონსტ. მუხლი II, პ. 2	9	კრიტერ. დამყ. დანიშვნა, გამჭვირვალობა	სამუდამო	აშშ-ის პრეზიდ. + სენატი	კი
გაერთ. სამეფო	აქტი საკონსტ. რეფ. შესახებ, კარი III, მუხ. 23		- მაღალი თანამდ. სასამართლ. – 2 წ. - იურიდიული პრაქტიკა – 2 წ.	სამუდამო (70 წლამდე)	მოსამ. დამნიშვნ. კომისია ლორდ-კანცლერი	კი

დასკვნის სახით შეგვიძლია ვთქვათ, რომ ქვემოთ მოცემული ცხრილი ადასტურებს, რომ საფრანგეთში ანგარიშვალდებულების სასარგებლო ელემენტების ყველაზე დიდი რაოდენობაა, ხოლო იტალიაში – დამოუკიდებლობის ელემენტებისა. ასევე ყურადღება გავამახვილეთ გამჭვირვალობაზე, რომელიც აშშ-ისთვისაა დამახასიათებელი. ამ უკანასკნელ ელემენტს შეუძლია დააბალანსოს მოსამართლეთა შერჩევის პროცედურების პოლიტიზირება (ელემენტი, რომელიც საფრანგეთს მოსწონს).

	დამოუკიდებლობა	ანგარიშვალდებულება	გამჭვირვალობა
საფრანგეთი	1	4	
იტალია	5		
ბერმანია	4	1	
აშშ	1	3	1
გაერთ. სამეფო	4	1	

ბოლო კითხვა, რომელიც ბუნებრივად ჩნდება ამ ნაშრომის საფუძველზე, არის შემდეგი: შესაძლებელია თუ არა, გამოიძებნოს საკონსტიტუციო და უზენაესი სასამართლოების მოსამართლეთა შერჩევის „საუკეთესო“ გზა? რა თქმა უნდა, მართლმსაჯულების ამ ორგანოების მზარდი როლი სულ უფრო მეტ პრობლემას აჩენს მათი ლეგიტიმურობის კუთხით: მოსამართლეების დაქირავების პროცესი, რომელიც აერთიანებს პოლიტიკურ ანგარიშვალდებულებასა და გამჭვირვალობას, თეორიულად საუკეთესო გზაა პრობლემის მოსაგვარებლად. თუმცა გასათვალისწინებელია ის, რომ პრაქტიკაში არ არსებობს შერჩევის „საუკეთესო“ სისტემა. შეგვიძლია ჩვენს თავს ვკითხოთ, რომელია მოსამართლეების შერჩევის საუკეთესო მეთოდი – მერიტოკრატიული თუ პოლიტიკური? ჩვენი აზრით, პასუხი არის არა ერთ-ერთი მათგანი, არამედ ორივე. ვფიქრობთ, რომ სწორი პასუხის მოსაძებნად ისიც უნდა გავითვალისწინოთ, თუ ხელისუფლების რომელი ფორმაა ჩართული. მოკლედ, შერჩევის საუკეთესო სისტემა უნდა ათვითნობიერებდეს სასამართლოს მოწყობის როლს ძალაუფლების დაბალანსების საქმეში. შესაბამისად, იტალიაში მართლმსაჯულების რეფორმასთან დაკავშირებით მიმდინარე დებატებიდან გამომდინარე, შემიძლია დავასკვნა, რომ სასამართლოს დამოუკიდებლობაზე ან ანგარიშვალდებულებაზე გავლენის მოხდენის ან მათი მოდიფიცირების მცდელობა იურიდიული რეფორმის გზით (რაც საკონსტიტუციო სასამართლოსთვის მოსამართლეთა შერჩევის პროცედურასაც მოიცავს), უნდა დაუპირისპირდეს საკონსტიტუციო წყობის რამდენიმე უმნიშვნელოვანეს ბურჯს და, უპირველეს ყოვლისა, იმ წესებს, რომლებიც იმართება სხვადასხვა ძალაუფლების ერთმანეთისგან გამიჯვნა და მთავრობის ფორმა.

დანართი

იტალიის საკონსტიტუციო სასამართლოს შემადგენლობა (ცხრილი #1)⁴³

	დანიშვნა	განათლება	პროფესიული გამოცდილება	პოლიტიკური ან ადმინისტრაციული გამოცდილება
ლატანცი (2010)	საკასაციო სასამართლო	სამართალი	ჩვეულებრივი მაგისტრატი, ხანგრძლივი გამოცდილება საკასაციო სასამართლოში	
ფინოკიარო (2002)	“	“	ჩვეულებრივი მაგისტრატი	
კრისკულო (2008)	“	“	“	მოსამართლეთა ასოციაცია (თავმჯდომარე), მოსამართლეთა უმაღლესი საბჭო (1990-94)
მადალენა (2002)	სააღრიცხვო სასამართლო	“	სააღრიცხვო მაგისტრატი	მინისტრთა კაბინეტები
კვარანტა (2004)	სახელმწიფო საბჭო	“	ადმინისტრაციული მოსამართლე	მინისტრთა კაბინეტები
გალო (2004)	რესპუბლიკის პრეზიდენტი	“	უნივერსიტეტი, ფისკალური სამართალი	ფინანსთა მინისტრი (კიამპი)
კასეზე (2005)	“	“	უნივერსიტეტი, ადმინისტრაციული სამართალი	მინისტრი (სახელმწიფოს მართვა) (კიამპი)
საულე (2005)	“	“	უნივერსიტეტი, საერთაშორისო სამართალი	
ტესაურო (2005)	“	“	უნივერსიტეტი, საერთაშორისო სამართალი	ანტისატრასტო უწყება (თავმჯდომარე)
გროსი (2009)	“	“	უნივერსიტეტი, იტალიური სამართლის ისტორია	
დე სივერო (2002)	პარლამენტი	“	უნივერსიტეტი, საკონსტიტუციო სამართალი	მემარცხენე, პრივატულობის დაცვის უწყება (წევრი)
მაცელა (2005)	“	“	სახელმწიფო პროკურორი	მემარჯვენე, მინისტრი (სახელმწიფოს მართვა) (ბერლუსკონი) მინისტრთა კაბინეტები
სილვესტრი (2005)	“	“	უნივერსიტეტი, საკონსტიტუციო სამართალი	მემარცხენე, მოსამართლეთა უმაღლესი საბჭო (1990-94)
ნაპოლიტანო (2006)	“	“	ადმინისტრაციული მოსამართლე	მემარჯვენე, მინისტრთა კაბინეტები
ფრიგო (2008)	“	“	სისხლის სამართლის ადვოკატი	მემარჯვენე, სისხლის სამართლის ადვოკატთა ასოციაციის თავმჯდომარე

⁴³ 2011 წლის მარტი <http://www.corteconstituzionale.it/actionCollegio.do>. უგო დე სივერო სასამართლოდან 2011 წლის აპრილში წავიდა, პაოლო მადალენამ მუშაობა თავის თანამდებობაზე 2011 წლის ივლისში დაასრულა. 2011 წლის სექტემბერში მარტა კარტაბია დაინიშნა რესპუბლიკის პრეზიდენტის მიერ გარდაცვლილი ანა მარია საულეს ადგილას.

გერმანიის საკონსტიტუციო სასამართლოს შემადგენლობა⁴⁴ (ცხრილი #2)

	დანიშვნა	განათლება	პროფესიული გამოცდილება	პოლიტიკური ან ადმინისტრაციული გამოცდილება
ფერდინანდ კირკჰოფი	NA, პირველი სენატი	იურ. დოქტორი (ჰაიდელბერგი), სამართალი	უნივერსიტეტის პროფესორი, მოსამართლე	
კრისტიანე ჰოფმან-დენ-ჰარდტი	“	იურ. დოქტორი (იოჰან-ვოლფგანგ-გოეთეს უნივერსიტეტი), სამართალი	უნივერსიტეტის პროფესორი და მოსამართლე	მაინის ფრანკფურტის სოციალურ საკითხთა დეპარტ. თავმჯდ.; ჰესეს იუსტიციის მინისტრი
ბრუნ-ოტო ბრაიდი	“	იურ. დოქტორი (ჰამბურგი), სამართალი	საჯარო სამართლის პროფესორი	
რეინჰარდ გაიერი	“	იურ. დოქტორი (დრეზდენი), სამართალი	მოსამართლე	
მიკაელ აიხ-ბერგერი	“	იურ. დოქტორი (მაინცი), სამართალი	მოსამართლე	ბადენ-ფიურტემბერგის მინისტრთა კაბინეტი
ვილჰელმ შლუკებიერი	“	სამართალი (Justus-Liebig-Universität Gießen)	მოსამართლე	ფედერალური კანცელარია (იუსტ. და ადმინისტრაციის დეპარტამენტი)
იოჰანეს მაზინგი	“	იურ. დოქტორი (ფრაიბურგი), სამართალი და ფილოსოფია	პროფესორი	
ანდრეას ლ. პაულუსი	“	იურ. დოქტორი (მიუნჰენი), სამართალი	პროფესორი	
ანდრეას ფოსკუჰლე	NA, მეორე სენატი	იურ. დოქტორი (Ludwigs-Maximilians-Universität Munich), სამართალი	პროფესორი	ბავარიის შსს-ს რეფერენტი
ზიგფრიდ ბროსი	“	იურ. დოქტორი (მიუნჰენი)	პროფესორი	ბავარიის სახელმწ. კანცელარიის იურიდიული დეპარტამენტი
ლერკე ოსტერლოჰი	“	იურ. დოქტორი საჯარო ფინანსების სამართლის ინსტიტუტი (ჰამბურგი)	პროფესორი	
უდო დი ფაბიო	“	იურ. დოქტორი (ბონი), სამართალი	მოსამართლე და პროფესორი	მუნიციპალური ადმინისტრაციის მოხელე

⁴⁴ 2011 წლის მარტი <http://www.bundesverfassungsgericht.de/en/judges.html>.

რუდოლფ მელინგჰოფი	“	სწავლობდა მიუნსტერის უნივერსიტეტში	მოსამართლე	
გერტრუდე ლიუბე-ვოლფი	“	იურ. დოქტორი (ფრაიბურგი)		
მიკაელ გერჰარდტი	“	იურ. დოქტორი	მოსამართლე	ბავარიის შს მინისტრი
ჰერბერტ ლანდაუ	“	სწავლობდა სამართალს (Justus-Liebig-Universität Gießen)	მოსამართლე	იუსტიციის ფედერ. სამინისტრო

საფრანგეთის Conseil Constitutionnel-ის შემადგენლობა⁴⁵ (ცხრილი #3)

	დანიშვნა	განათლება	პროფესიული გამოცდილება [*]	პოლიტიკური ან ადმინისტრაციული გამოცდილება ^{**}
დებრე (2007)	რესპუბლიკის პრეზიდენტი	პოლიტიკური მეცნ., პარიზი, სამართალი	ჩვეულებრივი მაგისტრატა	მოადგ., მინისტრი, ნაც. ასამბ. სპიკერი
სტიანმეცი (2004)	რესპუბლიკის პრეზიდენტი	პოლიტიკური მეცნ., პარიზი, ENA	პრეფექტი	მინისტრთა კაბინეტები
გვილენშმიდტი (2004)	სენატის თავმჯდომარე	პოლიტიკური მეცნ., პარიზი, სამართალი	ჩვეულებრივი მაგისტრატა	მინისტრთა კაბინეტები
დენო დე სენ მარკი (2007)	სენატის თავმჯდომარე	პოლიტიკური მეცნ., პარიზი, სამართალი, ENA	სახელმწიფო საბჭო (თავმჯდომარის მოადგილე)	მინისტრთა კაბინეტები
კანივე (2007)	ნაციონალური ასამბლეის თავმჯდომარე	სამართალი, ENM	ჩვეულებრივი მაგისტრატა, საკასაციო სასამართლოს თავმჯდომარე	
მიშელ შარასი (2010)	რესპუბლიკის პრეზიდენტი	ხარისხი იურისპრუდენციაში	პოლიტიკოსი	მინისტრთა კაბინეტი, სენატის წევრი
ჰიუბერ ჰანე (2010)	სენატის თავმჯდომარე	სამართალი, ENM	ადმინისტრაციული მაგისტრატა, უნივერსიტეტის პროფესორი	სხვადასხვა სამთ. კომისიის წევრი
ჟაკ ბარო (2010)	ნაციონალური ასამბლეის თავმჯდომარე	პოლიტიკური მეცნიერებები	ეროვნული და ევროპული მასშტაბის პოლიტიკოსი	მინისტრთა კაბინეტი, პარლამენტის წევრი
კლერ ბაზი-მალორი (2010)	ნაციონალური ასამბლეის თავმჯდომარე	პოლიტიკური მეცნიერებები	ადმინისტრაციული ფუნქციები	სახელმწიფო სამსახური

⁴⁵ 2011 წლის მარტი www.conseil-constitutionnel.fr.

* სასამართლოებში, ადვოკატად, უნივერსიტეტებში...

** მინისტრთა კაბინეტი და/ან სხვა უმაღლესი რანგის ადმინისტრაციული სამსახური.

ამერიკის შეერთებული შტატების უზენაესი სასამართლოს შემადგენლობა⁴⁶ (ცხრილი #4)

	დანიშვნა	განათლება	პროფესიული გამოცდილება*	პოლიტიკური ან ადმინისტრაციული გამოცდილება
ჯონ ჯ. რობერტსი (2005)	ჯორჯ უ. ბუში	სამართლის დოქტორი, ჰარვარდის სამართლის სკოლა, 1979	იურიდიული მოხელე, აშშ სააპელაციო სასამართლოს მოსამართლე კოლეჯში	აშშ იუსტიციის დეპარტამენტი, ლონალდ რეიგანის ასოცირებული მრჩეველი
ანტონინ სკალია (1986)	რეიგანი	სამართლის ბაკალავრი, ჰარვარდის სამართლის სკოლა	პროფესორი, აშშ სააპელაციო სასამართლოს მოსამართლე კოლეჯში	
ენტონი მ. კენედი (1988)	რეიგანი	სამართლის ბაკალავრი, ჰარვარდის სამართლის სკოლა	საკონსტიტუციო სამართლის პროფესორი, სააპელ. სასამართლოს მოსამართლე	
კლარენს თომასი (1991)	ბუში	სამართლის დოქტორი, იელის სამართლის სკოლა	ადვოკატი, აშშ სააპელაციო სასამართლოს მოსამართლე კოლეჯში	აშშ-ის დასაქმებაში თანასწორ შესაძლებლობათა კომისიის თავმჯდ.
რუთ ბადერ გინსბურგი (1993)	კლინტონი	სამართლის ბაკალავრი, კოლუმბიის სამართლის სკოლა	სამართლის პროფესორი, აშშ სააპელაციო სასამართლოს მოსამართლე კოლეჯში	
სტივენ ჯ. ბრეიერი (1994)	კლინტონი	სამართლის დოქტორი, ჰარვარდის სამართლის სკოლა	სამართლის პროფესორი, მოსამართლე	აშშ მოსამართლეთა კონფერენციის წევრი
სემუელ ენთონი ალიტო (2006)	ჯორჯ უ. ბუში	NA	მოსამართლე, ადვოკატი	
შონია სოტომიორი (2009)	ბარაკ ობამა	სამართლის დოქტორი, იელის სამართლის სკოლა	ადვოკატი, მოსამართლე	
ელენა კაგანი (2010)	obama	სამართლის დოქტორი, ჰარვარდის სამართლის სკოლა	იურიდიული მოხელე, პროფესორი	აშშ-ის მთავარი პროკურორის საშინაო პოლიტიკის საკითხებში ასისტენტის მოადგილე

⁴⁶ <http://www.supremecourt.gov/about/biographies.aspx>.
* სასამართლოებში, ადვოკატად, უნივერსიტეტებში...

გაერთიანებული სამეფოს უზენაესი სასამართლოს შემადგენლობა⁴⁷ (ცხრილი #5)

	დანიშვნა	განათლება	პროფესიული გამოცდილება	პოლიტიკური ან ადმინისტრაციული გამოცდილება
ლორდი ფილიპსი	მოსამართლეთა დამნიშნავი კომისია	სამართალი	მოსამართლე	
ლორდი ჰოუპი	“	სამართალი, კემბრიჯი, ედინბურგი	შოტლანდიის ადვოკატთა კოლეგიის წევრი, მოსამართლე	დედოფლის ადვოკატი
ლორდი სავილდე ნიუდიგეტი	“	სამართალი, ოქსფორდი	მოსამართლე	ვაჭრობისა და მრეწველობის დეპარტამენტის კომიტეტის თავმჯდომარე
ლორდი როჯერი	“	სამართალი, გლაზგო, ოქსფორდი	უნივერსიტეტი, მოსამართლე, მთავარი პროკურორი	
ლორდი უოკერი	“	კემბრიჯი	ადვოკატთა კოლეგიის წევრი, მოსამართლე	
ლედი ჰეილი	“	კემბრიჯი	ადვოკატთა კოლეგიის წევრი, პროფესორი, მოსამართლე	სამართლის კომისია
ლორდი ბრაუნი	“	სამართალი, ოქსფორდი	ადვოკატთა კოლეგიის წევრი, მოსამართლე	ლორდთა პალატის ევროკავშირის შერჩეული კომიტეტის ქვეკომიტეტ “E”-ს (სამართალი და ინსტიტუტები) თავმჯდომარე 2005-დან 2007 წლამდე
ლორდი მენსი	“	სამართალი, ოქსფორდი	ადვოკატთა კოლეგიის წევრი, მოსამართლე	
ლორდი კოლინსი	“	სამართალი, კემბრიჯი, კოლუმბია (აშშ)	სოლისიტორი, მოსამართლე	
ლორდი კერი	“	სამართალი, დედოფლის უნივერსიტეტი, ბელფასტი	ადვოკატთა კოლეგიის წევრი, გვირგვინის ადვოკატი, მოსამართლე	
ლორდი კლარკი	“	სამართალი, საზღვაო და კომერციული	ადვოკატთა კოლეგიის წევრი, მოსამართლე	
ჯონ დიასონი	“	სამართალი	ადვოკატთა კოლეგიის წევრი, უზენაესი სასამართლოს მოსამართლე	

⁴⁷ <http://www.supremecourt.gov.uk/about/biographies.html>.

საკონსტიტუციო სასამართლოების შედარებითი ანალიზი (ცხრილი #13)

	საფრანგეთი	გერმანია	იტალია	გაერთიანებული სამეფო	აშშ
სახელწოდება	<i>Counseil Constitutionnel</i>	<i>Bundersverfassungsgericht</i>	<i>Corte Costituzionale</i>	<i>The Supreme Court</i>	<i>US Supreme Court</i>
დაარსების თარიღი	1958	1949	1948	2005	1787
მოსამართლეთა რაოდენობა	9	16	15	12	9
ვადა	9 წელი	12 წელი	9 წელი	სიცოცხლის განმავლობაში (70 წლამდე)	სიცოცხლის განმავლობაში
დამნიშნავი უწყება	რესპუბლიკის პრეზიდენტი (3), სენატის თავმჯდომარე (3), ნაციონალური ასამბლეის თავმჯდომარე (3)	Bundestag (8) Bundesrat (8)	რესპუბლიკის პრეზიდენტი (5), პარლამენტი (5), უმაღლესი სასამართლოები (5)	მოსამართლეთა დამნიშნავი კომისია	პრეზიდენტი და სენატი
სასამართლო განხილვის პრაქტიკის სახე	ცენტრალიზებული	ცენტრალიზებული	ცენტრალიზებული	დეცენტრალიზებული	დეცენტრალიზებული
კონკრეტული განხილვა: არაპირდაპირი აპელირება ჩვეულებრივი სასამართლოების მეშვეობით	არა	კი	კი	კი	კი
აბსტრაქტული განხილვა: სახე	A priori	A posterior	A posterior	არა	არა
დაწესებულებები, რომელთაც შეუძლიათ აბსტრაქტული განხილვის ინიცირება	რესპუბლიკის პრეზ., სენატისა და ასამბ. თავმჯდომარე, 60 სენატორი, 60 მოადგილე	ფედერალური მთავრობა, რეგიონული მთავრობა, 1/3 ბუნდესტაგი	მთავრობა, რეგიონული მთავრობები		
განსხვავებული/თანმხვედრი აზრი	არა	კი	არა	კი	კი